

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

ČESKÉ HUMANITÁRNÍ ORGANIZACE V ČEČENSKU

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Kavan

Autor práce: Jiří Kolář

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: IV

2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánu Kavanovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Humanitární pomoc	8
1.1 Slovník základních pojmů.....	8
1.2 Dělení katastrof	9
1.3 Specifika válečného konfliktu	10
1.4 Tradice pomoci.....	10
1.5 Humanitární pomoc.....	11
1.6 Současný trend v humanitární pomoci	13
1.7 Rozvojová spolupráce	13
1.8 Humanitární charta.....	13
1.9 Principy humanitární pomoci podle Humanitární charty	14
1.10 Role a odpovědnost	15
2. Minimální standardy pro poskytování humanitární pomoci dle Humanitární charty	15
2.1 Zásobování vodou a hlavní hygienická opatření.....	15
2.1.1 Analýza.....	16
2.1.2 Dodávka vody	16
2.1.3 Odstraňování výkalů	16
2.1.4 Zacházení s pevnými odpady	16
2.1.5 Odvádění povrchové vody	17
2.1.6 Propagace hygienických zásad.....	17
2.2 Potravinová pomoc.....	17
2.2.1 Analýza.....	18
2.2.2 Objemy pomoci	18
2.2.3 Logistika	18
2.2.4 Distribuce	19
2.3 Plánování nouzového přístřeší	19
2.3.1 Analýza.....	20
2.3.2 Uprchlíkové tábory	20
2.3.3 Obydlí.....	20
2.3.4 Ošacení	21
2.3.5 Potřeby pro domácnost.....	21
2.4 Poskytování zdravotní péče.....	21
2.4.1 Analýza.....	21
2.4.2 Kontrola nakažlivých chorob	21
2.4.3 Specifika jednotlivých onemocnění	22
2.4.4 Služby zdravotnické pomoci	22

2.5 Etický kodex pro poskytování humanitární pomoci.....	23
3. České humanitární organizace v Čečensku	25
3.1 Člověk v tísní, obecně prospěšná společnost	25
3.2 Berkat	30
3.3 Charita Česká republika	33
4. Čečensko.....	34
4.1 Historie Čečenska.....	34
4.2 Současné Čečensko	38
4.3 Čečenský terorismus	39
4.4 Rusko – čečenský konflikt očima západu	39
Závěr.....	41
Seznam použité literatury.....	43
Seznam příloh	45
Příloha	46
Abstrakt.....	52
Abstract	53

Úvod

Války provázejí lidstvo už od samého počátku a jsou nedílnou součástí vývoje prakticky každé společnosti na světě. Také Evropa byla v minulosti dějištěm mnoha mocenských konfliktů, které udávají její nynější geografické a mocenské rozložení. Posledním vážným konfliktem byla válka na Balkáně, která jen potvrdila to, kdo válečným konfliktem trpí nejvíce – civilní obyvatelstvo. V tomto ohledu jsou si války víceméně rovny. Problém civilistů byl v tom, že jejich osud během konfliktu vojáky nezajímal, mohli se stát potenciálním terčem kohokoli a dovolání se ochrany bylo většinou nemožné. Bohužel se nedá říci, že by toto již neplatilo. Mnoho konfliktů v Africe či Asii se dnes nese ve stejném duchu, nicméně jeden rozdíl oproti minulosti tu je a to činnost organizací, které se snaží pomáhat civilnímu obyvatelstvu v době války a těsně po ní. Jedná se především o nestátní neziskové organizace, které dnes fungují prakticky ve všech částech planety.

Je třeba dodat, že tyto organizace pomáhají obyvatelstvu nejen ve válce, ale i během přírodních katastrof, během různých epidemií, průmyslových havárií a hladomorů. Problémem je však financování, konkrétně tedy získávání peněz nutných pro praktickou pomoc a také jejich následné přerozdělování. Na financování se často podílejí i vlády v zemích, odkud tyto organizace pocházejí, stejně tak jsou zdrojem veřejné sbírky či výdělků z vlastních aktivit. Neméně důležitým problémem je, jak a komu prostředky dát. Tato otázka by si zřejmě zasloužila samostatnou studii, ale dá se říci, že profesionální organizace mají vždy připravený plán intervence a zaměřují se na konkrétní pomoc dané skupině obyvatelstva. Dalším velkým problémem je umožnění přístupu do oblastí zasažených válečným konfliktem. Stává se, že vlády zemí, kde se konflikt odehrává nejsou vždy nakloněny mezinárodní humanitární pomoci a považují ji za vměšování se do vnitrostátních záležitostí. To je ostatně i případ války v Čečensku.

Ozbrojený konflikt v Čečensku vypukl na začátku 90. let 20. století, nicméně kořeny tohoto sváru sahají hluboko do minulosti a i v tomto případě hrají humanitární organizace důležitou roli v pomoci lidem zasaženým válkou. Rusko-čečenský konflikt má mnohá specifika a poskytovaná pomoc mu musela být „ušita na míru“.

Především je třeba zmínit, že značná část pomoci směřovala do islámského Čečenska z křesťanské Evropy a přestože samotní Čečenci nikdy nebyli příliš zapálenými věřícími, muselo to být bráno v potaz. Zvláštní byl i způsob, jakým se mohla pomoc potřebným distribuovat, ruské úřady nepodporovaly pobyt humanitárních organizací na místě a samotnou práci jim v mnohém komplikovaly. Svě zkušenosti s tím mají i české humanitární organizace, které v Čečně působily.

Právě českými humanitárními organizacemi, které se angažovaly v humanitární pomoci v Čečensku se zabývá tato práce. Je rozdělena do čtyř částí. První část se zabývá tím, co je to humanitární pomoc a jaká jsou její specifika. Druhá část čtenáře seznamuje se standardy v poskytování humanitární pomoci. Třetí část je nejdůležitější kapitolou v práci a vyjmenovává české organizace poskytující pomoc v Čečensku, rozsah jejich poskytované pomoci a skupinu obyvatel, které tato pomoc byla určena. Poslední část je věnována historii Čečenska a zároveň se snaží osvětlit důvody vzniku konfliktu a jak tento konflikt vypadal v reálu. Zajímavá je pro čtenáře i příloha, která obsahuje odpovědi lidí, jež byli účastníky humanitární pomoci v Čečensku a podíleli se na její koordinaci. Cílem práce je tedy seznámit čtenáře s českou humanitární pomocí na severním Kavkaze.

Téma této práce jsem si vybral především proto, že situaci na Kavkaze sleduji již delší dobu a také jsem měl to štěstí, že jsem se setkal s několika lidmi, kteří tam pracovali a vyprávěli mi své zážitky. Zároveň mám pocit, že o Čečensku se dnes v médiích takřka nemluví a běžný divák by tak mohl nabýt dojmu, že situace je tam stabilní a konflikt vyřešen. To samozřejmě není pravda, konflikt byl pouze zastíněn aktuálnějšími válečnými operacemi v jiných částech světa. Problém je zřejmě v tom, že pro média je dnes rusko - čečenský konflikt příliš stará věc a protože chybí i česky psaná literatura je případný zájemce o toto téma odkázán především na internet či cizojazyčnou literaturu.

1. Humanitární pomoc

1.1 Slovník základních pojmů

Humanitární pomoc: „poskytnutí základních prostředků k tomu, aby lidé mohli uspokojit své základní potřeby spojené s vodou, hygienou, výživou, potravinami, nouzovým přístřeším a zdravotní péčí.“¹

Š. Kavan chápe **humanitární pomoc** jako: „projev sounáležitosti lidského rodu.“²

Humanitární organizace: „souhrnný termín pro lokální a mezinárodní nevládní organizace, orgány OSN nebo dárcovské instituce, jejichž činnost je spojena s poskytováním humanitární pomoci.“³

Humanitární princip: „prevence a zmírnění útrap, ochrana životů a zdraví, respektování lidské důstojnosti.“⁴

Minimální standard: „minimální úroveň (služeb), které je nutné při humanitární pomoci dosáhnout.“⁵

Nestátní neziskové organizace: (anglicky NGO) jsou organizace, které se zabývají obecně prospěšnou činností. Nejsou však zřizovány státem a nejsou na něm tudíž závislé. V ČR je dělíme na občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a církevní právnické osoby.⁶

Krize: „situace, v níž jsou běžné prostředky lidí garantující důstojný život narušeny v důsledku přírodní nebo lidmi zaviněné katastrofy.“⁷

¹ Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 235.

² KAVAN, Š., ČECHOVÁ, B. *Výzkum vybraných aspektů připravenosti a průběh humanitární mise*. Sociální práce, č. 2, s. 136-139.

³ Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 235.

⁴ Tamtéž, str. 235.

⁵ Tamtéž, str. 235.

⁶ Srov. WIKIPEDIE – OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIIE. *Nevládní nezisková organizace* [online]. Poslední aktualizace 19. 5. 2007 [cit. 20. 6. 2007]. Dostupné z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Nevl%C3%A1dn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace.

⁷Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 236.

Katastrofa : „náhle vzniklá mimořádná událost velkého rozsahu, kdy řešení situace může být úspěšné jen tehdy, uplatní-li se koordinovaný postup záchranných složek pod řízením správních úřadů a obcí.“⁸

Konkrétnější pohled nabízí Safar : „který pokládá za **katastrofu** mimořádnou událost, při které došlo ke ztrátě nebo zasažení nejméně 50 lidí a k vážnému narušení správní substruktury.“⁹

1.2 Dělení katastrof

Činnost humanitárních organizací je spjata s místy, kde došlo k nějaké katastrofě. Ty můžeme rozdělit (klasifikace katastrof podle WHO) na :

1) Přírodně–klimatické, kam řadíme :

- tektonické katastrofy (zemětřesení, požáry, sesuvy, tsunami, hladomor, epidemie)
- telurické katastrofy (sopečná činnost, bahnotok, sopečné povodně)
- topologické katastrofy (povodně, sesuvy půdy, laviny)
- meteorologické katastrofy (cyklony, nadměrná horka, sucha, mrazy, krupobití)¹⁰

2) Antropogenní (sociálně–ekonomické), ty vznikají působením člověka a v současnosti představují 70 % všech katastrof¹¹ :

- válečný konflikt (mimořádné situace vojensko-politického charakteru)
- civilizační katastrofy (požáry, jaderné havárie, průmyslové havárie)¹²

⁸ ŠTĚTINA, J. et al. Definice, historie a základní pojmy medicíny katastrof a hromadných neštěstí. In *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. str. 15.

⁹ ŠTĚTINA, J. et al. Předmluva. In *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. str. 8-9.

¹⁰ Srov. ŠTĚTINA, J. et al. Klasifikace katastrof a hromadných neštěstí. In *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. str. 19.

¹¹ Srov. tamtéž. str. 23.

¹² Srov. tamtéž. str. 19.

1.3 Specifika válečného konfliktu

Ačkoli vykazuje válečný konflikt řadu signifikantních znaků s ostatními typy katastrof, můžeme u něj vyzorovat i určitá specifika. Prvním z nich je doba trvání, kdy na rozdíl od jiných typů katastrof (s výjimkou epidemie a hladomoru) je válečný konflikt dlouhodobějšího charakteru, takže i pomoc na místě je časově náročnější.

Dalším specifikem je to, že tyto konflikty většinou nevznikají překvapivě tzn., že je možné na základě pozorování a mediálních informací odhadnout, které lokality jsou potenciálně ohroženy ozbrojeným konfliktem. To je oproti přírodním katastrofám, které mohou udeřit bez ohlášení velká výhoda. Rozdíl je také v rozsahu napáchaných poškození, kdy u mnoha katastrof hovoříme „pouze“ o lokálním zasažení, naproti tomu v případě války se může jednat i o území několika států.

Dalším fenoménem je to, že při válečném stavu je zničena velká část infrastruktury a chod jednotlivých hospodářských odvětví je často přizpůsoben válečným potřebám na úkor jiných.¹³

Ve válečných konfliktech neumírají pouze příslušníci ozbrojených sil, ale velkou část obětí tvoří civilní obyvatelstvo, které bývá sužováno různými druhy infekčních, parazitních, pohlavních onemocnění a psychosomatických poruch. Rozšířené jsou celkové vegetativní příznaky jako únava, nespavost, nechutenství, úzkostné stavy a deprese. S válkou úzce souvisí migrace obyvatel z okupovaných oblastí, ta může být dokonce trvalá, kdy se lidé zasažení konfliktem již nikdy nevrátí do svých domovů.¹⁴

Všechna tato specifika by měla být zohledněna v následné humanitární pomoci.¹⁵

1.4 Tradice pomoci

V lidské historii se můžeme mnohokrát setkat s případy vzájemné lidské solidarity, kdy lidé žijící v lepší ekonomické situaci pomáhali chudším a to nejen v dobách válečných krizí nebo přírodních katastrof, ale i v dobách míru. Tradice pomoci je tudíž v lidech silně zakořeněná. Pokud se ptáme, proč si lidé vzájemně pomáhají, nalézáme dva často zmiňované rozměry:

---

¹³ Srov. ŠTĚTINA, J. et al. Klasifikace katastrof a hromadných neštěstí. In *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. str. 23.

¹⁴ Srov. tamtéž. str. 27.

¹⁵ Srov. tamtéž. str. 23.

1. Nábožensko-etický : většina nábožensko-kulturních společenství hlásá určitý humanitní princip, kdy je morálně a eticky správné poskytnout pomoc lidem, kteří se ocitli v nouzi.
2. Politicko-pragmatický : podle pragmatického principu je ekonomicky i politicky výhodné angažovat se v pomoci chudým zemím, protože se tím šetří prostředky, které by se museli jinak investovat na zajištění vlastní bezpečnosti. Zároveň se tak dá předcházet fenoménům jako je nelegální migrace, mezinárodní terorismus či poškozování životního prostředí. Nezanedbatelnou roli hraje také následné využití humanitární pomoci na poli zahraniční politiky (státní zakázky v zemi zničené válkou).¹⁶

1.5 Humanitární pomoc

„Zahrnuje aktivity, které představují bezprostřední reakci na humanitární krizi. Ta se obecně popisuje jako situace, ve které jsou běžné prostředky lidí, které jim garantují důstojný život, narušeny v důsledku přírodní katastrofy nebo lidmi zaviněné krize.“¹⁷

Můžeme říci, že je to krátkodobá pomoc, která se snaží mírnit důsledky krizí nebo katastrof a poskytnout lidem naději a šanci na důstojný život. Takto pojatá humanitární intervence je poskytována ve čtyřech základních sektorech (voda/hygiena, obydlí, zdravotní péče, potraviny/výživa) tak, jak je v roce 1998 společně vypracovalo několik renomovaných humanitárních organizací a pojmenovalo je Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc.¹⁸

Mezi základní pilíře humanitární pomoci patří:

- zmírnění útrap lidí
- ochrana životů
- respekt lidské důstojnosti.¹⁹

¹⁶ Srov. PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

¹⁷ PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

¹⁸ Srov. PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

¹⁹ Srov. tamtéž

Nejdůležitějšími poskytovateli prostředků na realizaci humanitární pomoci jsou jednotlivé státy (především členské státy Evropské unie, Japonsko, USA atd.) a různé agentury OSN (UNHCR, UNICEF, WFP apod.). Největší množství zdrojů na humanitární intervenci pak rozděluje, především prostřednictvím nevládních organizací, Úřad pro humanitární pomoc (ECHO), který byl založen v roce 1992 při Evropské komisi přímo pro urychlení a zefektivnění humanitární pomoci.

Podobně jako ECHO působí na globální úrovni Úřad OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí (OCHA). Tento úřad koordinuje práci ostatních agentur OSN v reakci na humanitární krize. Sem spadá vysílání misí, které mají analyzovat potřeby a nejnnutnější intervence, vyhlásování konsolidovaných výzev na financování humanitární pomoci, organizování dárcovských sbírek, kontrola naplnění humanitárních akcí a publikace závěrečných zpráv.²⁰

Podle organizace Člověk v tísni o. p. s. : „typickými aktivitami humanitární pomoci a obnovy jsou :

1. budování dočasných příbytků, případně distribuce stanů nebo materiálu na dočasné přístřeší
2. distribuce potravin
3. distribuce léků, hygienických potřeb, ošacení, příkrývek a podobně
4. poskytování lékařského ošetření
5. zřizování uprchlických táborů
6. provizorní obnova školní výuky
7. psycho-sociální pomoc dětem
8. rekonstrukce domů
9. rekonstrukce škol a jiných zničených zařízení.“²¹

---

²⁰ Srov. PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

²¹ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čechensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=131&sid=114&id=261>

1.6 Současný trend v humanitární pomoci

Současný globální svět přináší nové otázky i do oblasti humanitárních intervencí. V důsledku chronických válečných krizí (Čečensko, Súdán, Kosovo atd.) jsou organizace nuceny přebudovávat tradiční principy humanitární pomoci (humanita, nestrannost, neutralita a nezávislost) a hledat jejich aktuální konkrétní význam. Novým trendem je rozsáhlejší propojení humanitární pomoci s rozvojovou spoluprací a obrannou základních lidských práv.²²

1.7 Rozvojová spolupráce

Tento termín se zrodil po druhé světové válce a je charakterizován jako modernější humanitární pomoc, která se zaměřuje na monitorování dlouhodobějších sociálních a ekonomických podmínek, ve kterých žijí lidé v méně rozvinutých částech světa, a v hledání možností, jak tyto podmínky zlepšit.

Aktéři rozvojové spolupráce nejsou pouze vlády rozvinutých západních států, ale i mezinárodní finanční instituce jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka nebo jiné nadnárodní instituce vytvořené především k regulování a rozvíjení globálního ekonomického trhu a na pomoc rozvojovým zemím. Patří sem i agentury OSN, například Rozvojový program OSN (UNDP), Světová zdravotnická organizace (WHO) a Dětský fond (UNICEF). Nezanedbatelnou součástí rozvojové spolupráce jsou různá občanská hnutí, nevládní organizace a také veřejnost.²³

1.8 Humanitární charta

Je iniciativa několika renomovaných humanitárních organizací, jejímž cílem je zlepšit kvalitu humanitární pomoci a zdůraznit zodpovědnost těchto organizací za své jednání v krizových intervencích. Vychází z toho, že osoby postižené krizí mají právo na adekvátní pomoc a důstojný život, a že je potřebné podniknout veškeré kroky vedoucí ke zmírnění utrpení lidí zasažených přírodní katastrofou či válečným konfliktem.

---

²² Srov. PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

²³ Srov. tamtéž.

Charta zmiňuje také Minimální standardy pro humanitární pomoc, což jsou společně přijaté normy pro poskytování humanitární pomoci.²⁴

Charta stanovuje základní pravidla, kterými by se měly řídit všechny humanitární akce, a to na základě principů a ustanovení mezinárodního humanitárního práva, mezinárodních úmluv o lidských právech a uprchlících, Etickém kodexu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce a nevládních organizací.²⁵

Humanitární charta se nesnaží řešit všechny problémy humanitárních intervencí, nabízí pouze humanitárním organizacím nástroj, jak zkvalitnit dopad jejich pomoci.²⁶

1.9 Principy humanitární pomoci podle Humanitární charty

1) právo na důstojný život

Vyplývá ze zákonů týkajících se práva na život, na odpovídající životní úroveň a na ochranu od nelidského a ponižujícího zacházení či trestání. Jde o uznání práva jednotlivce na život a o právo podniknout kroky k záchraně ohrožených životů.²⁷

2) rozdíl mezi bojujícími a civilisty

Tento termín zmiňují a popisují Ženevské konvence z roku 1949 a jejich Doplňující protokoly z roku 1977. Tento princip je stále více porušován, o čemž svědčí počty civilních obětí v mnoha válečných konfliktech 20. století. Některé válčící státy se snaží konflikt pojmenovat jako občanskou válku, tedy interní záležitost, kdy je těžké rozlišit aktivní účastníky bojů od civilistů.

3) princip nevystavení opětovnému ohrožení

Charta zmiňuje, že dle tohoto principu: „nesmí být žádný uprchlík poslán (zpět) do státu, v němž by byly jeho život nebo svoboda ohroženy, ať již na základě rasy, náboženství, národnosti, příslušenství k určité společenské skupině nebo politického přesvědčení nebo existuje-li závažný důvod domnívat se, že by se tím ocitl v nebezpečí mučení“.²⁸

²⁴ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 1.

²⁵ Srov. tamtéž. str. 1.

²⁶ Srov. tamtéž. str. 2.

²⁷ Srov. tamtéž. str. 4-5.

²⁸ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. Str. 5.

1.10 Role a odpovědnost

Zabezpečení základních potřeb závisí především na lidech samotných, na tom, jak se dokážou s krizí vyrovnat. První, kdo by měl zajišťovat pomoc osobám postiženým katastrofou je vlastní stát a jeho vrcholné orgány. Když stát či jednotlivé válčící strany nejsou schopny či ochotny poskytnout civilnímu obyvatelstvu strádajícímu katastrofou či válkou odpovídající pomoc, mají dle Mezinárodního humanitárního práva tyto lidé nárok na ochranu a pomoc.

Tu by pak měly zajišťovat humanitární organizace, ačkoli ony samy jsou často terčem šikanování ze strany úřadů či bojujících.²⁹

2. Minimální standardy pro poskytování humanitární pomoci dle Humanitární charty

Tyto standardy vycházejí ze zkušeností organizací při poskytování humanitární pomoci. Plnění těchto norem je odvislé od mnoha faktorů, které jsou často neovlivnitelné. Přesto by se přiblížení k nim mělo stát důležitou součástí pomoci. Respektování a dodržování standardů by mělo vést k tomu, aby se lidem dostalo alespoň minimální garantované pomoci a také by podle nich mohla být posléze hodnocena samotná pomáhající organizace.³⁰

2.1 Zásobování vodou a hlavní hygienická opatření

Častou příčinou smrti v oblastech zasažených přírodní katastrofou či válečným konfliktem jsou nemoci způsobené nedodržováním hygieny a nedostačujícím zásobováním vodou. Nebezpečnými nemocemi jsou ty, které přenášejí zvířecí a hmyzí bacilonosiči z pevných odpadů a z vody a průjmová onemocnění přenášená z výkalů do úst, jejichž přenos je podporován právě nedodržováním hygienických zásad a znečištěním vody. Hlavním cílem tohoto programu je zajistit lidem alespoň minimální potřebné množství nezávadné pitné vody, snížit počet onemocnění přenášených z výkalů do úst a zabránit styku ohrožených osob se zvířaty a hmyzem, jež jsou přenašeči nebezpečných nemocí. Dalším cílem je vytvoření podmínek k tomu, aby lidé měli možnost přístupu k sociálnímu zařízení při zachování určité míry soukromí, pohodlí a bezpečnosti. Otázka bezpečnosti je na místě, protože ve většině krizových situací spadá odpovědnost za zajištění vody na ženy a děti. To může být problém

²⁹ Srov. tamtéž str. 5-6.

³⁰ Srov. tamtéž str. 6.

např. v uprchlických táborech (používání společných vodních zdrojů a hygienických zařízení), kde se tyto mohou stát obětí sexuálního násilí.³¹

2.1.1 Analýza

Analýza a průzkum terénu je to první, na co by se měli pracovníci humanitárních organizací zaměřit společně s místními úřady a lidmi, kterých se problém přímo dotýká. Shromážděné informace by měly obsahovat potřeby lidí, zdravotní rizika a hygienická opatření. Důležité je brát v potaz sociální, politické a národnostní složení obyvatelstva, pohlaví a otázku kulturních zvyklostí.³²

2.1.2 Dodávka vody

Je důležité, aby všichni lidé měli bezpečný přístup k dostatečnému množství vody na pití, vaření a k osobní i domácí hygieně. Ideální je 15 litrů vody na osobu a den. Pitná voda by měla splňovat určité zdravotní standardy a podceňovat by se neměla ani její chuťová stránka. Jestliže voda je sice zdravotně nezávadná, ale chuťově nepříjemná, mohou lidé dávat přednost neprověřeným zdrojům a ohrozit tak své zdraví. V některých situacích je zapotřebí zajistit lidem nádoby pro odběr a uchovávání vody.³³

2.1.3 Odstraňování výkalů

Likvidace exkrementů je velice naléhavý úkol a je potřeba se na ni zaměřit stejně rychle jako na dodávku pitné vody. Zbudování latrín patří k důležitým formám humanitární pomoci, které pomáhají zachovat lidskou důstojnost, bezpečnost a zdraví. Toalety by měly být postaveny v dostatečné blízkosti obydlí a být přístupné všem sociálním vrstvám lidí (staří, hendikepovaní, děti, těhotné ženy). Optimální je jedna toaleta na dvacet osob. Důraz by se měl klást na snadnou údržbu.³⁴

2.1.4 Zacházení s pevnými odpady

Velké nebezpečí vzniká, nejsou-li likvidovány pevné odpady a to proto, že hrozí přemnožení krys a much. Stejně tak to může na lidi působit demotivujícím způsobem, takže se nechtějí vrátit do míst, která jsou pevnými odpady zanesena. Likvidace by měla probíhat

---

³¹ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 16.

³² Srov. tamtéž. str. 19.

³³ Srov. tamtéž. str. 26-28.

³⁴ Srov. tamtéž. str. 31.

zahrabáním nebo by se měla realizovat na takovém místě a takovým způsobem, aby se zamezilo vzniku zdravotních problémů či negativních dopadů na životní prostředí.³⁵

Zvláštní pozornost je třeba věnovat zemřelým, kterých je v počátečních fázích přírodních katastrof či válečných konfliktů mnoho a často se musí pohřbívat do hromadných hrobů. Lidské ostatky nejsou sice extrémně nebezpečné (kromě případů možného šíření cholery a tyfu), ale je důležité přikládat jejich pohřbívání význam nejen z důvodů zdravotních, ale i etických.³⁶

2.1.5 Odvádění povrchové vody

Povrchová voda může být sice užitečná, neboť umožňuje lidem umýt sebe či kuchyňské nádobí nebo vyprání prádla, ale stejně tak může být nebezpečná, když kontaminuje zásoby pitné vody tím, že vyplaví latríny či odpadové kanály. Proto je zapotřebí vybavit lidi potřebným materiálem k tomu, aby umožnili vodě odtok a zabránili kontaminaci pitné vody nebo zaplavení domácností.³⁷

2.1.6 Propagace hygienických zásad

Dodržování, nebo naopak nedodržování, hygienických zásad je rozhodujícím faktorem při přenášení chorob spojených s používáním vody, proto je potřeba šířit mezi lidmi osvětu.³⁸

2.2 Potravinová pomoc

Nemají-li lidé přístup k dostatečnému množství potravy, mají větší sklony ke spotřebě prostředků zdravotně nevhodných, což v důsledku vede ke zhoršení zdraví. Potravinová pomoc je důležitá intervence, která napomáhá lidem k soběstačnosti a posiluje jejich schopnost čelit budoucím krizím.

Bez potřebného množství potravy jsou ostatní druhy humanitární pomoci daleko méně účinné. Účelem potravinové pomoci je ochrana lidských životů na základě zajištění potřebného množství potravy, zajištění dostatečných zdrojů potravin, které lidem zabrání spadnout do nebezpečných způsobů přežití, jež mohou mít negativní dopad nejen na zdraví, ale i na lidskou důstojnost, životaschopnost domácnosti, bezpečnost společných obydlí

---

³⁵ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 38.

³⁶ Srov. tamtéž. str. 39-40.

³⁷ Srov. tamtéž. str. 41-42.

³⁸ Srov. tamtéž. str. 43.

a celkové životní prostředí. V neposlední řadě je účelem poskytnutí možnosti nahradit prostředky z vlastní domácnosti a ušetřit je tak na pozdější dobu.³⁹

2.2.1 Analýza

Analýza toho, zda je lidem zasaženým humanitární krizí opravdu nutné poskytnout potravinovou pomoc, může být problém. Ve většině případů má zasažené obyvatelstvo možnost použít alespoň část potravin z vlastních zdrojů. To se netýká situací, kdy lidé narychlo odcházejí nebo utíkají ze svých domovů. Problém spočívá v tom, že téměř nikdy nelze přesně vyhodnotit potřeby potravinové pomoci pro jednotlivé domácnosti v těžce populaci.⁴⁰

Počáteční průzkum a analýza by tedy měly zjistit příjmy a vlastní zdroje potravin obyvatelstva a podle nich pak stanovit objem a typ potravinové pomoci.⁴¹

2.2.2 Objemy pomoci

Objemy potravinové pomoci zahrnují:

- 1) Všeobecnou dávku (kompletní sada potravin v množství, které odpovídá stanoveným objemům pomoci)
- 2) Doplnující dávku (dodání jednoho či dvou druhů potravin, které jsou doplňkem k již existujícím potravinám, jež má postižená populace k dispozici)
- 3) Dodatkovou dávku (poskytování specifických potravin jako dodatku pro vybrané skupiny, to mohou být děti, podvyživení, těhotné ženy.⁴²

2.2.3 Logistika

Humanitární organizace musí disponovat dostačujícími kapacitami pro zajištění logistiky programů humanitární pomoci. Potravinová humanitární pomoc se může poskytnout v rozsahu a hmotnostech několika tisíc tun a je tedy nutné správně koordinovat práce jednotlivých složek v organizaci i lidí s ní spolupracujících. Přemístění pomoci je závislé na široké síti nákupčích, zprostředkovatelů, dopravců a příjemců, navíc tento řetězec je provázán řadou smluv a dohod, které je třeba dodržet. Úkolem logistického managementu je tedy správně řídit běh všech těchto operací.⁴³

³⁹ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 109-110.

⁴⁰ Srov. tamtéž. str. 112.

⁴¹ Srov. tamtéž. str. 112-121.

⁴² Srov. tamtéž. str. 121.

⁴³ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 130.

2.2.4 Distribuce

Je důležitou částí potravinové pomoci, může být volně rozdělována všeobecné populaci nebo konkrétním skupinám. Spravedlnost rozdělovacích procesů je klíčová a proto je vhodné zapojovat do nich i příslušníky postižené populace. Samotní příjemci musí být informováni o tom kdy, kde a v jakém množství bude potravinová pomoc distribuována a musí mít pocit, že distribuční proces je spravedlivý. Důležité je eliminovat bezpečnostní rizika, např. v situacích, kdy je potravinová pomoc zoufale očekávána, může na distribučních stanovištích vzniknout nepřehledná a nebezpečná situace, zvláště pro některé skupiny obyvatel jako děti, staří nebo ženy, na které se pomoc vůbec nemusí dostat nebo jim může být násilím odebrána. Tomu by měla zabránit ochrana distribučních míst.⁴⁴

2.3 Plánování a poskytování nouzového přístřeší

Poskytnutí nouzového přístřeší má za cíl ochránit lidi před nepříznivými vlivy okolního prostředí a nemocemi, důležité je také z důvodu zachování lidské důstojnosti, rodiny a společnosti. Podle typu krize můžeme rozdělit tuto intervenci na tři možné scénáře:

1) lidé zůstávají ve svých domovech

Krize nemusí vždy dosahovat takových rozměrů, aby lidé museli opustit své domovy. Často se stává, že lidé nechtějí opustit svůj dům i když je poškozený. Mají strach o majetek a také se bojí odejít do neznáma, proto je vhodné směřovat humanitární pomoc přímo k nim.

2) lidé se přesunuli jinam a pobývají v příbuzenských komunitách

Během některých krizí vážnějšího charakteru jsou lidé donuceni opustit svoje domovy a hledat útočiště jinde. Často to bývá u lidí, se kterými jsou v příbuzenském vztahu nebo se kterými jsou svázáni historicky či nábožensky.

3) lidé se přesunuli jinam a zůstávají pohromadě

To je příklad uprchlických táborů, kdy jsou lidé donuceni opustit své domovy a regiony a dočasně přebývat pohromadě v táborech.⁴⁵

---

⁴⁴ Srov. tamtéž. str. 134-136.

⁴⁵ Srov. tamtéž. str. 150-151.

2.3.1 Analýza

Při budování náhradních přístřeší pro lidi zasažené krizí je v první řadě potřeba zjistit, kdo bude tato improvizovaná obydlí obývat. Je tedy důležité seznámit se s demografickým profilem (podle věku, pohlaví, sociálních skupin) příchozích. V potaz je třeba vzít tradiční způsob života z hlediska veřejného či soukromého užívání prostoru, péči o děti, vaření a hygienické návyky. Přihlédnout by se mělo i k tradičním postupům a způsobům stavby obydlí v daném regionu. V případě válečných konfliktů je nutné zajistit táboru určitou bezpečnost vhodným umístěním. Další výhodou je situovat místo z hlediska přístupu, kdy je třeba zvolit lokalitu s dobrou přístupovou cestou, kudy mohou proudit další uprchlíci nebo zásobovací materiál.⁴⁶

2.3.2 Uprchlícké tábory

Výběr lokality se odvíjí od čtyř typů dočasného útočiště:

- 1) přijímací nebo tranzitní střediska,
- 2) samovolně osídlené tábory,
- 3) předem naplánované dočasné tábory,
- 4) rozšíření dočasných táborů.⁴⁷

2.3.3 Obydlí

Standardem by měl být krytý prostor pro ochranu před nepříznivými vlivy podnebí poskytující dostatek tepla, čerstvého vzduchu, bezpečí a soukromí. Standardy pro nouzová obydlí závisí především na podnebí a velikosti rodiny. V teplém a vlhkém podnebí by měla být stavení budována tak, aby zajišťovala co největší větrání a zabraňovala pronikání přímého slunečního světla. Konstrukce by měla být lehká, protože podnebné podmínky vyžadují nízkou tepelnou jímavost. Celkově je vhodné postavit stavení snadno větratelné a přitom izolačně stabilní. V horkém a suchém podnebí musí být konstrukce obydlí dostatečně těžká, aby zajistila vysokou tepelnou jímavost, jenž umožní ochlazování nebo ohřívání prostoru při změnách teplot. Ve studeném podnebí je vhodné zaměřit se především na kvalitní izolaci, která však sama o sobě nezaručuje potřebnou teplotu, ta se odvíjí od venkovní teploty, větru, izolace, používaných topných prostředků, ošacení a přijímané potravy.⁴⁸

---

⁴⁶ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 155.

⁴⁷ Srov. tamtéž. str. 169.

⁴⁸ Srov. tamtéž. str. 161-162.

2.3.4 Ošacení

Je nutné zajistit vhodné ošacení především dětem do dvou let, stejně jako ženám a starým osobám. Šaty by měly odpovídat místním zvyklostem a reagovat na klimatické podmínky daného regionu.⁴⁹

2.3.5 Potřeby pro domácnost

V některých případech je nutné poskytnout lidem základní potřeby pro práci v domácnosti, protože často opustili své domovy jen s minimem věcí. Do této kategorie zahrnujeme například hrnec na vaření, pánev, nůž, lžice, hrnky, mýdla atd. Všechny tyto předměty by měly odpovídat tradičnímu pojetí a kvalitě.⁵⁰

2.4 Poskytování zdravotní péče

Hlavní cílem poskytování zdravotnické péče lidem zasaženým krizovou událostí je zabránit zvyšování nemocnosti a úmrtnosti. Základem toho je rychlý průzkum situace a z toho vyplývající vyhodnocení priorit, stálý monitoring a pravidelné lékařské prohlídky.

Nejdůležitějším úkolem pomáhajících organizací je sledování nakažlivých nemocí a jejich potírání v raném stádiu, aby nedocházelo k epidemiím. K rychlému šíření nemocí přispívá husté osídlení dané lokality, znečištění vodních zdrojů, katastrofální hygienické podmínky, nízká kvalita ubytování a nedostatek správné výživy především u dětí.⁵¹

2.4.1 Analýza

V rámci průzkumu je zapotřebí shromáždit údaje o geografickém rozsahu katastrofy, počtu osob zasažených událostí, hrozících nakažlivých chorobách, zraněních a úmrtích, stavu výživy obyvatelstva a podmínkách životního prostředí (dostupnost pitné vody, hygienická úroveň, kvalita bydlení atd.)⁵²

2.4.2 Kontrola nakažlivých chorob

Nejčastější příčinou onemocnění a úmrtí v lokalitách zasažených krizovou událostí jsou průjmová onemocnění, spalničky, infekce dýchacích cest, podvýživa a malárie. V určitých

---

⁴⁹ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 165.

⁵⁰ Srov. tamtéž. str. 167.

⁵¹ Srov. tamtéž. str. 187.

⁵² Srov. tamtéž. str. 191-192.

momentech mohou propuknout i další choroby jako je meningokokový zánět mozkových blan, žloutenka či tyfus.⁵³

Pokud je to v dané situaci možné je vhodné když s nemocnými lidmi pracují místní zdravotníci a střediska ve spolupráci s humanitárními zdravotnickými organizacemi. Zaměřují se nejen na samotné léčení, ale především na prevenci, která je v těchto situacích velmi důležitá. V tomto ohledu hrají značnou roli sami lidé a to tak, jak jsou schopni a ochotni dodržovat základní zdravotní zásady a hygienická opatření.⁵⁴

2.4.3 Specifika jednotlivých onemocnění

Průjmová onemocnění: Představují vysoké procento úmrtí v populaci stížená krizovou událostí. Jsou způsobena nedostatkem nezávadné pitné vody, nedostačující hygienou, špatnými hygienickými zařízeními a přelidněností. Nejlepším způsobem, jak zamezit šíření těchto chorob je zkvalitnění výše uvedeného.

Akutní infekce dýchacích cest: V rozvojových zemích umírá následkem těchto chorob 25-30 % dětí mladších 5 let. Nejúčinnějším způsobem prevence jsou pravidelné prohlídky a včasné rozpoznání nemoci.

Úplavice: Je rozšířená choroba především v Latinské Americe, jižní Asii a střední Africe. Nemoc, která je značně flexibilní, a její léčba je komplikovaná a nákladná

Spalničky: Jsou hlavní příčinou úmrtí dětí v krizových událostech na celém světě. Choroba propuká v místech s velkou koncentrací a na její rozšiřování má vliv především nevyhovující stav výživy a nedostatek vitamínu A. Předcházet se jí dá včasným očkováním a podáváním vitamínu A.

Malárie: Onemocnění typické pro tropické oblasti po celém světě. Dobrým způsobem prevence se osvědčilo používání moskytiér.⁵⁵

2.4.4 Služby zdravotnické pomoci

Zdravotní péče v krizových situacích by se měla zaměřovat na primární péči a na zdravotní problémy, způsobující zvyšující počet nemocí a úmrtí.⁵⁶

Tato péče je poskytována na několika úrovních:

---

⁵³ Srov. tamtéž. str. 207.

⁵⁴ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc.* str. 207.

⁵⁵ Srov. tamtéž. str. 210-211.

⁵⁶ Srov. tamtéž. str. 213.

1) domácnost - částečnou péči si zajišťuje sama rodina a blízcí příbuzní s občasnými návštěvami zdravotníků, kteří pracují v komunitě. Tito zdravotníci podávají základní léky a šíří osvětu.

2) komunita - na úrovni komunity provádí zdravotníci shromažďování údajů o konkrétních osobách, kontrolují dodržování předepsané léčby, odesílají pacienty do zdravotnických zařízení, poskytují informace a šíří osvětu.

3) menší zdravotnická zařízení-poskytují základní zdravotnické služby pro ambulantní pacienty, provádějí převazy, očkování a transportují potřebné osoby do středisek poskytujících vyšší stupeň zdravotnické péče.

4) centrální zdravotnická zařízení - zde je škála nabízené pomoci široká a v podstatě odpovídá nemocniční nabídce tak, jak ji známe od nás. Patří sem stanovení diagnózy, ambulantní oddělení, pracovní pomoc, převazy a injekce, nekomplikované porody, služby péče o matku a dítě, léčba a poradna pro osoby sexuálně zneužívané, lékárny, převozy do nemocnic, krevní transfuze atd.

5) specializovaná zdravotnická zařízení - chirurgie, specializovaná laboratoř, komplikované porody.⁵⁷

Závěrem této kapitoly je třeba uvést důležitou zásadu. Podle vyjádření Humanitární charty je důležité: „během krizové události a bezprostředně po ní se musí humanitární organizace zaměřit spíše na posílení kapacity lokálních zdravotních služeb než na vytváření samostatných.“⁵⁸

2.5 Etický kodex pro poskytování humanitární pomoci při krizových událostech

1) Humanitární služba je vždy prioritou

Právo nabízet a poskytovat humanitární pomoc je základním humanitárním principem, který by měl být samozřejmostí ve všech částech světa. Hlavním cílem pomoci je zmírnění utrpení lidí v postižených oblastech a tak by k tomu měly přistupovat i vlády jednotlivých zemí a poskytovat volný přístup humanitárním organizacím kdykoli je třeba.⁵⁹

2) Pomoc je poskytována všem, bez ohledu na rasu, náboženství či státní příslušnost

⁵⁷ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 214-216.

⁵⁸ Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 217.

⁵⁹ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 269.

hodnota života je pro nás stejná v jakékoli části světa a proto je pomoc spravedlivě rozdělována mezi všechny potřebné na základě jejich potřeb.⁶⁰

3) Pomoc nesmí být zneužita ve prospěch politického nebo náboženského dogmatu

4) Pomoc se nesmí stát nástrojem vládní zahraniční politiky.

Humanitární organizace jednají nezávisle na vládě, mají své jasné názory, stanoviska a cíle. Nesmí vědomě předávat informace, které by mohly být zneužity.

5) Respektování místní kultury a zvyklostí

Pomoc nesmí být poskytována na úkor popření lokálních tradic a zvyklostí, musí probíhat co nejvíce v souladu s nimi.

6) Pomoc by se měla odvíjet od lokálních zdrojů a možností

Intervence by měla využívat místních lidí ke spolupráci, vtahuje je tak do problému a dává jim smysl existence. Zapojení místních lidí také zvyšuje úspěšnost mise.

7) organizace by se měla snažit najít způsob, jak zapojit příjemce pomoci do daného programu

Pomoc nesmí být nikdy vnučována. Je třeba zapojit příjemce pomoci tak, aby sám řekl, co je pro něj důležité a jak si s tím poradí. spoluúčast je velmi důležitá.

8) Pomoc by měla nejen hasit akutní problémy, ale i minimalizovat budoucí ohrožení

Cílem pomoci není vytvořit skupinu lidí závislou na humanitární pomoci, je třeba nastavit lidem takový standard, který je pro ně udržitelný a přijatelný. Pozornost by se měla věnovat i stavu životního prostředí.

9) Odpovědnost vůči těm, kterým pomáháme, ale i těm, kdo poskytuje prostředky

Pomáhající organizace často působí jako most mezi těmi, kdo potřebují pomoc a těmi, kdo ji nabízí. Na základě toho by měla být všechna jednání transparentní, otevřená s možností dodatečné kontroly.

10) V publikační, informační a propagační činnosti se přistupuje k lidem jako živým a důstojným osobám, nikoli jako k neživým objektům a číslům

Oběti krizové události považujeme jako rovnocenné partnery, kteří se pouze vlivem okolností stali sociálně a ekonomicky potřebnými.⁶¹

11) Je potřeba brát v úvahu určitá zkreslení, ke kterým dochází ze strany médií, která mohou o konfliktu referovat nepřesně a zaujatě. Na základě toho musíme poskytovat pomoc s nezaujatostí a s rozumem.⁶²

⁶⁰ Srov. Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. str. 270.

⁶¹ Srov. tamtéž. str. 271-272.

⁶² Srov. *Příručka pro dobrovolníky (NPIT)*. Str. 6.

3. České humanitární organizace v Čečensku

3.1 ČLOVĚK V TÍSNI obecně prospěšná společnost při ČT

Společnost Člověk v tísni začala fungovat v Čečensku od roku 2000, kdy se zpočátku zaměřila na distribuci potravin ve vnitrozemí a zároveň v hlavním městě Grozném, kde tou dobou přežívalo přibližně 40 000 lidí v sutinách domů či ve sklepích.

Byla první zahraniční humanitární organizací, která přijela pomáhat lidem do Čečenska v době velké ruské ofenzivy.⁶³

„Člověk v tísni realizoval projekty z prostředků sbírky SOS Čečensko, pracoval jako realizační partner řady agentur OSN (WFP, UNHCR, UNICEF, WHO), evropského humanitárního fondu ECHO a dalších mezinárodních organizací (OBSE, FAO, Charles Mott Foundation, BPRM USA) a v neposlední řadě jako partner vlády České republiky.“⁶⁴

Společnost operovala především v hlavním městě Grozném a již od počátku se potýkala s problémy ze strany ruských orgánů, které ztěžovaly život nejen organizaci, ale především civilnímu obyvatelstvu. Tento tlak vyvrcholil v roce 2004, kdy začalo docházet ze strany ruských orgánů k masivnímu omezování aktivit mezinárodních neziskových organizací v Čečensku. Oficiální důvod pro ukončení mise v Čečensku mělo být obvinění, že jedna z místních zaměstnankyň schovala v budově organizace svého bratra, ozbrojence.

Ačkoli se podezření neprokázalo, bylo impulsem k perzekuci organizace, šikanování ze strany úřadů což značně zhoršovalo podmínky pro kvalitní humanitární práci. I přesto společnost ještě půl roku fungovala a plnila své poslání.

Definitivně ukončit svoji činnost musela společnost v roce 2005, kdy jí ruské úřady neprodloužily nutnou pracovní registraci, ačkoli jí nikdy nebylo sděleno oficiální obvinění, proti kterému by se organizace mohla bránit a protestovat.

Před samotným odchodem z Čečenska společnost předala téměř polovinu již běžících programů tamní neziskové organizaci Centrum humanitární pomoci, se kterou dosud spolupracuje.⁶⁵

„Objem pomoci realizované společností ČvT – včetně pomoci zprostředkované, kterou v materiální podobě darovala OSN a další donoři a která tvořila značnou část celkového

⁶³ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://clovekvtisni.cz/index2.php?parent=114&sid=114&id=275>.

⁶⁴ ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://clovekvtisni.cz/index2.php?parent=114&sid=114&id=275>.

⁶⁵ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://clovekvtisni.cz/index2.php?parent=114&sid=114&id=275>.

objemu – přesáhl za dobu působení ČvT v Čečensku a Ingušsku 600 milionů korun českých.“⁶⁶

Během mise pracovalo na Kavkaze v rámci ČvT přes 20 lidí z Čech a Slovenska.⁶⁷

Humanitární programy pro obyvatele Čečenska a pro čečenské uprchlíky v Ingušsku

Finanční zdroje: Veřejná sbírka SOS ČEČENSKO, WFP, UNHCR, ECHO, BPRM, FAO, WHO, OBSE, CHARLES STEWART MOTT FOUNDATION.

Po dobu své existence společnost Člověk v tísní zajistila distribuci základních potravin pro přibližně 40 000 lidí, provedla šetření, na jehož základě vybrala rodiny sociálně nejvíc potřebné a těm poskytla stavební materiál, z něhož bylo opraveno přes 8 000 zničených domů.

V uprchlických táborech v Ingušsku (kam uteklo značné množství lidí z Čečny) zprovoznila alternativní síť provizorních škol a rozjela program psychosociální pomoci pro traumatizované děti, zrekonstruovala 22 základních škol, 4 mateřské školky a dvě nemocnice.

V uprchlických táborech v Ingušsku zprovoznila mobilní kliniku poskytující základní zdravotní péči.⁶⁸

Místní rozvoj a obživa

Finanční zdroje: MV ČR, UNICEF, UNHCR, BERKAT, FAO

Za účelem příspěví k obnově fungování čečenské společnosti jako takové otevřela organizace ČvT několik pilotních rozvojových projektů.

Chráněná truhlářská dílna

Otevřena byla v roce 2003 pro oběti a sirotky po obětech nášlapných min. 30 žáků se zde v průběhu celého roku učilo truhlářskému řemeslu a výrobky zde vyrobené byly poskytovány potřebným rodinám.

Ženské centrum IMÁN

⁶⁶ Srov. ČLOVĚK V TÍSNÍ – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://clovekvtsni.cz/index2.php?parent=114&sid=114&id=275&idArt=25>

⁶⁷ Srov. tamtéž.

⁶⁸ Srov. ČLOVĚK V TÍSNÍ – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=278>.

Centrum bylo otevřeno ve spolupráci s občanským sdružením Berkat v roce 2004 a jeho cílem bylo poskytnout ženám prostor pro setkávání, vzdělávání a vzájemnou pomoc. Součástí byly kurzy pletení, šití, výuka práce na počítačích a anglického jazyka.

Opodstatněnost nebyla pouze ve zvyšování dovedností, ale především v možnosti kontaktu s jinými ženami.

Projekty rychlého dopadu – QIP (Quick Impact Projects)

Jsou to drobné projekty, se kterými přicházejí jednotlivé komunity, jež je chtějí svépomocí realizovat. Komunity pracují bez nároku na honorář a je jim pouze dodáno potřebné vybavení a jídlo.

V roce 2004 bylo realizováno 11 projektů, z nichž většinu tvořily rekonstrukce budov, úklid ulic a oprava dětských hřišť.

Distribuce semen

Projekt probíhal každé jaro v letech 2003-2005 a spočíval v rozdávání semínek různých druhů zeleniny, hnojiva a materiálu na oplocení. Příjemci byli jak individuální osoby (1500 rodin), tak instituce (školy).

Podpora potravinové soběstačnosti – chov drůbeže

Projekt proběhl v roce 2005 a jeho cílem bylo podpořit potravinovou samostatnost a tím snížit jejich závislost na humanitární pomoci. Vybraným rodinám bylo rozdáno 50 kuřat, materiál na kurníky a krmivo na první měsíc.

Chráněná dílna, podpora zaměstnanosti

Dílna je určena pro lidi handicapované či jinak znevýhodněné (např. posttraumatický syndrom) a cílem je integrovat tyto osoby prostřednictvím pracovních návyků do společnosti.

Kromě praktické a teoretické výuky je neustále přítomen psycholog.⁶⁹

Zabezpečení dostupnosti potravin

⁶⁹ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čechensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=277>.

Fin. zdroje: Světový potravinový program (WFP)

Již od počátku svého působení v Čečensku vytvořila společnost ČvT stabilní distributivní síť v Grozném a uzavřela kontrakt se Světovým potravinovým programem OSN (WFP) a Vysokým komisariátem OSN pro uprchlíky (UNHCR). Na starosti měla pravidelné měsíční přerozdělování základních potravin a hygienických potřeb mezi dvě třetiny nejhůře postižených občanů Grozného (asi 45 000 lidí).

Množství poskytnuté potravinové pomoci tak činilo ve druhé polovině roku 2000 v Grozném 2 300 tun. V tomtéž roce se stal ČvT největším distributorem humanitární pomoci v Grozném. I v následujících letech distribuce pokračovala, ale začal se také rozbíhat projekt „Jídlo za práci“, který měl za cíl motivovat lidi k práci na místních komunitních projektech, kdy jim místo finanční odměny bylo dáváno jídlo. V rámci tohoto programu bylo opraveno několik školek a jiných budov.⁷⁰

Vzdělání

Fin. zdroje: UNICEF, ECHO, WHO

Kromě oprav válkou zničených školních budov se ČvT zaměřil na otevírání různých zájmových kroužků, hudebních a tanečních hodin, sportovních klubů, dramatických kroužků atd. Členové těchto sdružení účinkovali na různých festivalech a veřejných akcích. Program se zaměřil na podporu čečenské kultury a slovesnosti.

V těchto kroužcích byli k dispozici psychologové z rehabilitačních center, kteří dohlíželi a instruovali vedoucí kroužků, jak s dětmi, které často trpěly posttraumatickým syndromem, pracovat. Cíl byl jasný, snažit se zlepšovat psychický stav válkou traumatizovaných dětí.⁷¹

Rekonstrukce škol

Finanční zdroje: ECHO, IRC (BPRM), UNICEF, SOS ČEČENSKO, CHARLES STEWART MOTT FOUNDATION, MV ČR.

S rekonstrukcí jednotlivých školních zařízení začal ČvT již na počátku svých aktivit v Čečensku a během svého působení jich opravil a uvedl do provozu několik, přičemž byla

⁷⁰ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=605>.

⁷¹ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=606>

často i navýšena kapacita. Opravy těchto zařízení probíhaly často s finanční podporou výše zmíněných organizací (viz finanční zdroje).⁷²

Opravy obydlí

Finanční zdroje: UNHCR, ECHO

V roce 2000 zahájil ČvT, s podporou UNHCR a českou vládou, záchranný rekonstrukční program na podporu nejhůře postižených rodin. Tyto rodiny byly pečlivě vybrány a pakliže splnily kritéria nutná pro přidělení základního materiálu (střešní krytina, hřebíky, igelity, hřebenáče), byla jim tato pomoc přidělena.

Díky této pomoci bylo zrekonstruováno 1108 domů.

Tento program běžel po celou dobu fungování organizace.⁷³

Zdravotnictví

Finanční zdroje: WHO, BERKAT, UNICEF, SOS ČEČENSKO

Rekonstrukce poliklinik

Opraveny byly dvě nemocnice, jedna v centru Grozného a druhá na jihu Čečenska. Náklady na opravy dosáhly 1,4 milionů korun.

Mobilní klinika

Od roku 2000 fungovala jedna tato klinika v utečeneckém táboře v Ingušsku a poskytovala základní zdravotní péči (prohlídka nemocných, prevence onemocnění, distribuce základních léků).

V roce 2002 a 2003 byly zprovozněny malé ordinace v každém utečeneckém táboře.

Lékařské převozy

V rámci tohoto projektu existoval program „Medenac“, který spočíval v pomoci dětem, které nutně potřebovaly podstoupit složitější zákrok. Tyto děti byly převáženy do různých částí Ruska, kde jim byla poskytnuta potřebná péče. ČvT se snažil najít pro dítě přispěvatele na operační zákrok.

Pomoc lidem v ruinách

⁷² Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW:

<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=609>

⁷³ Srov. tamtéž.

Projekt, který fungoval prostřednictvím o.s. BERKAT měl za cíl pomáhat rodinám s invalidními dětmi (15 rodin).⁷⁴

Sbírka SOS

Vybráno 13 500 000 Kč.

Finanční prostředky z této sbírky sloužily ze začátku jako rozjezdový kapitál pro nastartování humanitárních aktivit. Postupem času se z fondu začaly platit doplňující aktivity, mobilní klinika v Ingušsku, malé ordinace v utečeneckých táborech, rekonstrukce školy, nemocnice a menší provozní náklady samotné organizace.⁷⁵

3.2 BERKAT

BERKAT je občanské sdružení působící především v Čečensku (v současnosti i v Afghanistanu), které se zaměřuje na pomoc a podporu svépomoci v místech zasažených válkou či humanitárními katastrofami. Oficiálně zaregistrováno bylo v roce 2001 a navázalo na projekt dětského stacionáře v Ingušsku, který spoluzakládala novinářka Petra Procházková, zároveň sdružení navázalo na činnost lidí kolem projektu Výbor SOS Čečensko.⁷⁶

Sama Petra Procházková tvrdí, že: „naše humanitární aktivita, moje a mých osmi kamarádek ze sdružení Berkat, nespočívá v tom, že něco lidem dáváme. My nic nemáme. My se chceme kamarádit. Hledáme kamarády ze druhého břehu.“⁷⁷

Strategie BERKATU spočívá v co největší a nejkvalitnější informovanosti o životě lidí v Čečně a klade důraz na vytváření přátelských vazeb mezi pomáhajícími (dárci) a přijímajícími.⁷⁸

⁷⁴ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW:

<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=610>

⁷⁵ Srov. ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čečensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW:

<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=275&sid=114&id=611>.

⁷⁶ Srov. BERKAT. *Čečensko, o nás*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW:

<http://www.berkat.cz/sekce.php?id=4>

⁷⁷ VAVROUŠKA, P. *Jedu pryč. Reflex*, 2003, roč. 14, č. 43, s. 20-22.

⁷⁸ Srov. BERKAT. *Čečensko, o nás*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW:

<http://www.berkat.cz/sekce.php?id=4>

Ženské centrum Imán

Toto centrum bylo založeno ve spolupráci s organizací ČvT a cílem bylo poskytnout prostor pro setkávání a vzdělávání ženám, poškozeným či zasaženým válečnými traumaty. V centru se ženám dostávalo psychosociální podpory, možnosti získání či doplnění vzdělání a také šance podílet se na vybudování modelu svépomocného zařízení, které by se pro ně v budoucnosti mohlo stát zdrojem obživy.⁷⁹

Prostor ženského centra byl otevřen v roce 2003 a nabízel ženám

- krejčovskou dílnu se 4 šicími stroji, kde pod vedením odborníka mohly absolvovat kurz šití
- pletařskou dílnu vybavenou stavy, kde se pletly tradiční šátky z kozí vlny
- počítačovou třídu
- kurz angličtiny
- knihovnu

Projekt měla na starosti koordinátora, která si sestavila vlastní tým spolupracovníků.⁸⁰

Centrum fungovalo velmi nezvykle, financováno bylo z Čech, ale nikdo z Berkatu nebyl v Grozném osobně přítomen, takže chyběla jakákoli kontrola, zda projekt běží, jak bylo naplánováno.⁸¹ Teprve po roce fungování přijeli představitelé Berkatu přímo na místo, aby se přesvědčili o stavu v jakém se nachází a vyjasnili si možnosti dalšího směřování.⁸²

V tom samém roce ovšem došlo k dočasnému pozastavení činnosti centra, kdy byl v prostorách domu zabit člověk a podle oficiálních (ruských) zdrojů byly ve sklepení nalezeny zbraně.⁸³

Program přátelská pomoc

Program byl zahájen v roce 2004 a je zaměřen na podporu nejpotřebnějších rodin v Grozném, kdy jednotliví dárci z Čech a jiných zemí přispívají na konkrétní rodiny.

⁷⁹ Srov. BERKAT. *Čečensko, Ženské centrum Imán*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=34>

⁸⁰ Srov. BERKAT. *Čečensko, Ženské centrum Imán*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=35>

⁸¹ Srov. BERKAT. *Čečensko, Ženské centrum Imán*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=36>

⁸² Srov. BERKAT. *Čečensko, Ženské centrum Imán*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=37>

⁸³ Srov. BERKAT. *Čečensko, Ženské centrum Imán*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=96>

Důležitý je fakt, že mezi dárci a příjemci existuje osobní (dopisová) komunikace, takže se vytváří vztah.⁸⁴

V současné době je v programu 23 rodin z Grozného.⁸⁵

Centrum pro rodinu (Doezal) v Grozném

Centrum působí v čečenském hlavním městě od roku 2006 a jeho nabídka volně navázala na ukončenější projekt ženského centra IMAN. Probíhají zde vzdělávací kurzy (výuka počítačů, kurz zdravotnické pomoci, šicí kurzy, taneční kurzy), svépomocné programy (šicí dílny), služby (zdravotnická poradna) a komunitní program.⁸⁶

Lidé v ruinách

Projekt fungoval od roku 2003 a jeho cílem bylo vyhledávat a pomáhat lidem, především dětem, ovdovělým matkám a starým lidem, kteří se ocitli v nouzi následkem ztráty domova a kteří často přežívali pouze v sutinách svých domů. Byla jim poskytována pomoc konkrétními prostředky (léky a vitamíny, příspěvek na dopravu a lékařskou péči). (finanční prostředky na vyřizování úředních dokumentů, materiální potřeby).⁸⁷

Berkat kromě toho, že působí v Čečensku také pořádá různé výstavy a přednášky o životě v Čečensku či na Kavkaze, uspořádal vystoupení dětského tanečního sboru „Maršo“ v ČR a spolupracuje s lidmi z Čečenska, kteří v současnosti pobývají v uprchlických táborech v Čechách.⁸⁸

---

⁸⁴ Srov. BERKAT. *Čečensko, Přátelská pomoc*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/sekce.php?id=12>

⁸⁵ Srov. BERKAT. *Čečensko, Přátelská pomoc*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=40>

⁸⁶ Srov. BERKAT. *Čečensko, Centrum pro rodinu*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/sekce.php?id=35>

⁸⁷ Srov. BERKAT. *Čečensko, Lidé v ruinách*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/sekce.php?id=8>

⁸⁸ Srov. BERKAT. *Čečensko, Film Berkat a Maršo*. [online]. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/dokument.php?id=321>

3.3 CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA

Historie tohoto sdružení sahá až do roku 1918 a dá se říci, že má největší zkušenosti s poskytováním pomoci lidem v nouzi. V současnosti sdružuje přes 3000 stálých zaměstnanců a další tisíc dobrovolníků.⁸⁹

Na webových stránkách této organizace se píše, „sdružení Česká diecézní charita působí v Čečenské republice již od roku 2000 jako „styčná“ agentura mezinárodní sítě katolických humanitárních organizací Caritas Internationalis.“

V počátcích svého působení (2000) se Charita zaměřila na humanitární pomoc v podobě dodávání potravinové i nepotravinové pomoci do hlavního města Grozného. Později (2001 až 2005) nastartovala programy, které byly pro děti předškolního věku a kdy s pomocí Dětského fondu OSN, různých charitních organizací a dárců z ČR zrekonstruovala a otevřela 6 mateřských školek v Grozném a 5 v uprchlických táborech v Ingušsku. Tyto školky poskytovaly dětem (často sirotkům) předškolní výchovu, lékařskou péči, ošacení a v neposlední řadě psychologickou pomoc. V roce 2004 navštěvovalo školky v Grozném 509 dětí a v Ingušsku to bylo 609 dětí.

Od roku 2005 se pozornost Charity přenesla na čečenský venkov.

Na základě finanční podpory Humanitární organizace evropské komise (ECHO) bylo zprovozněno 15 předškolních přípravek s kapacitou pro více než 1000 dětí na vesnicích v okolí Grozného, a také 5 ubytoven pro lidi, kteří se vrátili zpět do Grozného a neměli kde bydlet.

Počátkem roku 2004 bylo v Grozném otevřeno konzultační centrum, které poskytuje potřebným lidem informace, právní a sociální konzultace, popř. přímou finanční pomoc. Pro sociálně nejpotřebnější zde fungovala také jídelna. V tom samém roce navštívilo zařízení 3 417 klientů, přímá finanční pomoc byla poskytnuta 150 lidem.

Individuální psychologickou podporu handicapovaným dětem zasaženým válkou poskytuje Volnočasové centrum pro děti s postižením zraku. Zde mohou děti navštěvovat doučovací a zájmové kroužky, ale zároveň mohou komunikovat a trávit čas se svými vrstevníky. Charita dále rozjela projekt Přímá podpora čečenských dětí, kdy prostřednictvím sponzorských příspěvků od lidí z Čech podporuje děti sociálně slabé a handicapované.⁹⁰

⁸⁹ PROCHÁZKA, Z. *Humanitární pomoc v České republice*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006., str. 21.

⁹⁰ Srov. CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Humanitární pomoc, pomoc do zahraničí, Čečensko a Ingušsko* [online]. Česká katolická charita, 8. 11. 2004. [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW: <http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=340&nDepartmentID=205&nLanguageID=1>.

V roce 2006 zahájila Charita projekt (financovaný z prostředků humanitární pomoci Evropské komise ECHO) pod názvem Rekonstrukce rodinných domů v Grozném. Jednalo se o projekt, kdy bylo 130 rodinám přispěno na rekonstrukci jejich válkou zničeného domu, přičemž se sami obyvatelé aktivně podíleli na opravách. Cílem bylo zajistit rodinám alespoň jednu místnost, která je plně obyvatelná a dále zajištění dalšího materiálu na opravy (okno, dveře, parapety, střecha).⁹¹

4. Čečensko

4.1 Historie Čečenska

V oblasti severního Kavkazu se začali Čečeni usazovat již od 16. století. Z počátku se nejednalo o centralizovaný státní útvar, ale o společenství několika obcí, kde bylo právo přijímáno a vykonáváno na základě práva zvykového. Hovoří se o tzv. horské demokracii, ve které existovali pouze svobodní lidé a otroci, závažná rozhodnutí řešila rada starších. Čečenská společnost v tu dobu neznala aristokracii.⁹²

Stěžejní bylo pro Čečeny 18. století, kdy se Ruská říše snažila ovládnout Kavkaz, aby měla snadný přístup k severnímu moři a volnou cestu i dál do Indie, v té době začala také čečenská společnost přijímat islámskou víru.⁹³ Ovšem už tehdy se projeví Čečeni (společně s Dagestánci) jako národ nebojácny a zamezili ruské armádě postup. Jednalo se o boje, které byli z obou stran velmi kruté a nelítostné. Ruský zájem o ovládnutí Kavkazu byl natolik silný, že se uchýlovali k taktice, kdy vždy těsně před sklizní zapálili úrodu a nechávali tak pomřít celé vesnice hladu.⁹⁴

Významným mužem protiruského odboje byl Imám Šamil, který vedl dlouhou dobu čečenskou partyzánskou armádu, a který stál ve 40. letech u založení prvního čečenského (islámského) státu. Tento státní útvar byl však značně autokratický a státní aparát se snažil regulovat, jak život veřejný, tak soukromý. To se setkalo u lidí, kteří nebyli zvyklí podřizovat se komukoli jinému než tradičním kmenovým vůdcům, s nevolí. Díky tomu začaly nepokoje uvnitř nového státu, čehož využila ruská armáda a porazila znesvářené Čečeny, kterým se tak

⁹¹ Srov. Tamtéž.

⁹² Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

⁹³ Srov. tamtéž.

⁹⁴ Srov. ŠAJTAR, J. *Nekonečná válka. Reflex*, 1999, roč. 10, č. 47, s. 12-13.

rozplynul první sen o vlastním státu. Čečensko se tedy stalo součástí Ruské říše a ačkoli získalo značná privilegia, jako možnost praktikování práva šaría nebo osvobození od povinné vojenské služby, odpor vůči Rusku už zůstal.⁹⁵

Dalším významným mezníkem bylo spojení Čečenské autonomní oblasti se sousední Ingušskou autonomní oblastí, kdy vznikla Čečensko-Ingušská autonomní oblast v rámci Ruské federace.⁹⁶

Zajímavým momentem kavkazských dějin je druhá světová válka. Otázka zní, zda-li Čečeni kolaborovali s postupující německou armádou či nikoli. Ačkoli toto téma není dosud kvalitně zmapované, je známý fakt, že někteří Čečeni vítali Němce jako osvoboditele od ruské moci. Ti jim slibovali znovuotevření mešit a také jim platili za zrekvírované zboží.⁹⁷ Na druhou stranu nebyli jediným národem Ruské říše, který se k nacistům přidal. Navíc dalších 30 000 tisíc jich bojovalo na straně Rudé armády.⁹⁸

Trest za údajnou hromadnou kolaboraci přišel brzy. V roce 1944 bylo rozhodnuto o přesunu více než 478 479 osob, z toho 387 229 Čečenů, do oblasti Střední Asie (Kazachstánu). Podmínky během transportu byly příšerné. Lidé byli namačkáni ve vlcích určených pro přepravu dobytka a s sebou měli jen šaty a jídlo, protože jim bylo sděleno, že budou odvezeni do teplých oblastí. V přeplněných vagónech byli namačkáni muži společně se ženami a dětmi, chyběly tam záchody a nebyla ani možnost umýt se a to bylo samozřejmě značně pokořující pro lidi z tak tradiční společnosti. To nejhorší však mělo přijít po příjezdu do Kazachstánu. Tuhá zima, nedostatek oblečení, v podstatě žádné bydlení a jídlo znamenali velkou katastrofu, kdy v prvních pěti letech zemřela čtvrtina přesídlenců. Do domů zbylých po Čečencích se nastěhovali Rusové a Dagestánci a začala další fáze vymazávání čečenské kultury. Ruské úřady měnily názvy ulic i měst, likvidovaly se knihy a veškerá literatura, z náhrobních kamenů se dláždily ulice či stavěly domy.

Dá se říci, že šlo o taktiku postupné genocidy, kdy však nebyl likvidován národ, ale jeho vlast.

Zlom nastal po Stalinově smrti (právě on nese do značné míry odpovědnost za transport), kdy se začali Čečeni vracet zpátky na Kavkaz, ačkoli jim v tom bylo ze strany ruských úřadů bráněno. Později začali dostávat příspěvek, za který si znovu kupovali své domy od nynějších

⁹⁵ Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

⁹⁶ Srov. ŠAJTAR, J. *Nekonečná válka. Reflex*, 1999, roč. 10, č. 47, s. 12-13.

⁹⁷ Srov. tamtéž.

⁹⁸ Srov. GALLOVÁ, C., DE WAAL, T. *Čečensko: Vítězství a prohry*. Praha: Themis, 2000., str. 62.

majitelů. Deportace a pobyt v Kazachstánu, který trval 13 let, byl pro Čečeny jen dalším utvrzením nenávisti vůči Rusku.⁹⁹

S rozpadem Sovětského svazu se začala nová kapitola boje za nezávislost. V roce 1990 byl svolán kongres čečenského lidu, kde se shromáždilo přes 1000 delegátů, kteří se snažili vyvíjet tlak na místní úřady ve věci urychlení politických změn, které měly ve finále vést k osamostatnění Čečenska. Výsledkem bylo přijetí „Deklarace nezávislosti“.¹⁰⁰

Kongres dosáhl svého cíle, následujícího rána se sešel Nejvyšší sovět a jednal o zmíněné deklaraci. Jednání byla bouřlivá, ale nakonec byl dokument přijat. Nicméně toto usnesení bylo přijato v letech, kdy se rozpadal Sovětský svaz, tedy v době velmi chaotické a nepřehledné, i z toho důvodu nebylo na místě slavit.¹⁰¹

O rok později došlo k prvním prezidentským a parlamentním volbám, které se odehrály v duchu chaosu a nepřehlednosti. Prezidentem byl zvolen Džochar Dudajev, který hned ve svém prvním prezidentském výnosu prohlásil Čečensko za nezávislý stát, který ovšem stál na velmi křehkých základech. Čečensko bylo v podstatě zemí nikoho. Nebylo součástí Ruska, ale zároveň ho s ním spojoval bankovní systém a obě země fungovaly jako jedna. Je třeba říci, že začátky samostatného Čečenska nebyly brány ze strany ruské vlády nikterak vážně, v té době měli politici závažnější starosti. Zároveň také očekávali, že nový režim padne sám. V tom se mýlili, ruské úřady sice zahájily jakési ekonomické embargo, ale velmi pomalu a nedostatečně. Zatímco polovina ruských úředníků zodpovědně dodržovala nařízení neobchodovat s Čečenskem, druhá polovina byla totálně zkorumpovaná a udržovala čečenský režim při životě. Ten čile obchodoval s tamními zásobami ropy a také se zbraněmi. Země byla plná novodobých zbohatlíků, kteří se projížděli po hlavním městě v nejnovějších západních autech a čečensko patřilo v podstatě právě jim.¹⁰²

Nespokojenost s vývojem v zemi vyvolala vlnu odporu, na které se vezla opoziční strana. Ta byla podporována ruskými úřady, které ji v polovině roku 1994 vyzbrojili k převratu. Ten se však nepovedl. To byla poslední kapka pro ruské vedení, které se o několik dní později rozhodlo řešit situaci krátkodobou vojenskou intervencí.¹⁰³

---

⁹⁹ Srov. tamtéž, str. 57-72.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, str. 73-74.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, str. 78.

¹⁰² Srov. tamtéž, str. 78-124.

¹⁰³ Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

Po tomto neúspěchu došla ruským politikům v čele s Borisem Jelcinem trpělivost a vyslali do Čečny armádu čítající 40 000 mužů. Byl to, hned po válce v Afghánistánu, největší vojenský přesun ruské armády v dějinách. Ruské tanky postupovaly směrem na Groznyj (hlavní město), ale cestou byly zastaveny lidmi, kteří tvořili živé zátaras a zabraňovali tak postupu armády. Zmatení vojáci, kteří neměli dostatek zkušeností a hlavně informací, jak s civilním obyvatelstvem jednat zastavovali a nevěděli, jak dál. Nicméně nakonec vojenské kolony postoupily až k hlavnímu městu a začaly ostřelovat některé jeho části, v tu dobu už probíhalo také bombardování. Zatímco část civilistů hlavní město opouštěla, sjížděli se ze všech koutů ozbrojené jednotky čečenských bojovníků rozhodnutých bránit Groznyj.¹⁰⁴

První fáze útoku začala na Silvestra 1994, kdy do města vpadla tanková brigáda. Tato akce měla mít spíše demonstrační charakter, měla odradit bojovníky a donutit je ke kapitulaci. To se však nestalo, naopak naprostý chaos v komunikaci mezi jednotlivými složkami vedl k masakru. Více než 2000 ruských vojáků našlo v tancích smrt a byla zničena téměř polovina města.¹⁰⁵

Opětovné selhání vedlo k novému, ještě razantnějšímu, útoku. Tentokrát už ruští letci nekompromisně bombardovali vše co stálo v cestě. Armáda nasadila speciální jednotky, které likvidovali odpor dům od domu. Než obsadily město zničily mnoho budov a nespočet životů, především z řad civilistů.¹⁰⁶

Groznyj byl dobit po třech měsících, zemřelo 27 000 civilistů, samotné město bylo k nepoznání.¹⁰⁷

Po dobití hlavního města pokračovala vojenská operace i v dalších oblastech Čečenska. Armáda bojovala v horách, vesnicích a nešetřila přitom ani civilisty. Právě šikanování civilního obyvatelstva bylo jednou z nejstrašnějších skutečností v této válce.¹⁰⁸

Teror ze strany ruské armády a také velká vojenská převaha vedly k tomu, že Čečenci začali v boji s Ruskem používat terorismus a to nejen na území Čečny. Ačkoli armáda v souvislosti s teroristickými útoky ještě zesílila bombardování, ukázalo se, že tudy cesta nevede. Poté následovala série vyjednávání o příměří, nicméně dohody bylo dosaženo až v srpnu 1996, kdy byla sepsána definitivní dohoda o míru, o statutu Čečenska však nepadlo ani slovo a debata byla o pět let odložena.

---

¹⁰⁴ Srov. GALLOVÁ, C., DE WAAL, T. *Čečensko: Vítězství a prohry*. Praha: Themis, 2000., str. 155-168.

¹⁰⁵ Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

¹⁰⁶ Srov. GALLOVÁ, C., DE WAAL, T. *Čečensko: Vítězství a prohry*. Praha: Themis, 2000., str. 181.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, str. 200.

¹⁰⁸ Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

Čečensko sice bylo relativně nezávislé na Rusku, ale ukázalo se, že nedokáže samo fungovat, země byla rozvrácená válkou, průmysl byl v troskách a zemi vládly opět ozbrojené gangy. V tu dobu se po celém Čečensku velmi rozmohlo unášení lidí a tedy i humanitárních pracovníků.¹⁰⁹

Druhá čečensko-ruská válka vypukla v roce 1999 na základě nedodržení mírových dohod ze strany Čečenska, které se údajně nevypořádalo s narůstající kriminalitou, rasovou a náboženskou nesnášenlivostí v zemi a s terorismem. Právě terorismus byl zřejmě spouštěčem nového konfliktu, společně s útokem na Dagestán.¹¹⁰

O tomto útoku píše Petra Procházková, která v těch dnech byla přítomna přímo na místě a setkala se s polním velitelem Šamilem Basajevem, který ofenzivně velel. Tato kontroverzní osobnost prý naprosto přesně tušila, co svou invazí do Dagestánu způsobí, šlo mu o rozpoutání války na celém Kavkaze. Tato válka měla vést v konečném důsledku ke zničení ruské armády.¹¹¹

Ruská armáda opět vstoupila do Čečenska a rozpoutala se další válka, tentokrát však především partyzánská, odehrávající se především v horách. Země se ocitla pod ruskou vládou a veškeré kroky tamního prozatímního vedení byly řízeny z Moskvy.¹¹²

4.2 Současné Čečensko

Vojenské operace byly oficiálně ukončeny na jaře roku 1993, nicméně akce likvidující teroristy pokračují. Současně však nezačala obnova země, zdá se, že ruská vláda nemá zájem na rozvoji regionu a ponechává ho žít vlastním životem. U moci jsou politici dosazení Moskvou a jejich pověst je mezi lidmi tragická. Korupce je na denním pořádku. Vysílené a špatně vyzbrojené jednotky čečenských bojovníků se čím dál častěji pouští do teroristických akcí typu Beslan či Dubrovka. Konflikt se ocitl v patové situaci, protože jak Rusové, tak Čečenci odmítají slevit ze svých požadavků. Země má tedy statut autonomní oblasti spadající pod Rusko.¹¹³

¹⁰⁹ Srov. tamtéž.

¹¹⁰ Srov. tamtéž.

¹¹¹ Srov. PROCHÁZKOVÁ, P. *Válka oslů*. *Reflex*, 1999, roč. 10, č. 36, s. 6-8.

¹¹² Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

¹¹³ Srov. tamtéž.

4.3 Čečenský terorismus

Terorismus jako prostředek války využívají čečenští povstalci v různé intenzitě. K jeho nárůstu došlo vždy, když ruská armáda zahájila ofenzívu a snahou těchto teroristických útoků bylo minimalizovat úspěchy ruské armády a také přilákat pozornost světové veřejnosti k problematice čečenského boje za svobodu. Čečenský terorismus nemůžeme hodnotit jako etnický či náboženský, protože nezanedbatelná část pachatelů teroristických útoků nebyla z řad Čečenců, ale byli to Arabové či dokonce etničtí Rusové. Čečenský terorismus, který mimochodem dlouhou dobu nebyl klíčovým způsobem boje proti ruské okupaci a stal se jím až v několika posledních letech, má především etnoteritoriální charakter.¹¹⁴

4.4 Rusko-čečenský konflikt očima Západu

Podle západních vlád byla ruská intervence v Čečensku oprávněná, pouze prostředky, jichž ruská armáda používala, byly nepřiměřené. Oprávněná byla prý proto, že jejím cílem bylo zpacifikovat rebely a použité prostředky byly nepřiměřené proto, že nešetřily civilisty.

Jeden z možných důvodů, proč se ruská operace v Čečensku nesetkala na západě (myšleno v politických kruzích) s výraznějším odporem je ten, že prezident Putin hovořil o tom, že jeho snahou je nastolit „diktaturu práva“ v Rusku, tedy nejdříve se vypořádat s Čečenci a hned poté zakročit proti mafii, oligarchům, vymítit vše prostupující korupci a dále pokračovat v ekonomických reformách. A protože to vše je i v zájmu západních politiků, tedy uklidnění a stabilizování situace v Rusku, nijak výrazně proti situaci v Čečensku neprotestovali.¹¹⁵

Trochu jiná byla situace z pohledu civilních občanů západu. Při vypuknutí prvního konfliktu v polovině 90. let stála velká část na straně Čečenců, to se však změnilo ve chvíli, kdy se objevily první zprávy o teroristických útocích proti civilnímu obyvatelstvu ze strany čečenských separatistů. Vrcholem zvratu pak byl teroristický útok proti škole v Beslanu, kde zemřelo mnoho lidí. Tím dostal čečenský odboj punc terorismu a veřejnost se od něj odvrátila.¹¹⁶

Co se týče samotné války, byla pro Čečensko zřejmě nevyhnutelná. Tento region je pro ruské politické a ekonomické zájmy příliš důležitý na to, aby si ho nechaly dobrovolně vzít.

¹¹⁴ Srov. ŠMÍD, T. *Vazby terorismu v Čečensku na islámský radikalismus*. In *Perspektivy západní civilizace a pět let globálního terorismu*. Sborník z konference. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2006., str. 57-58.

¹¹⁵ Srov. JOCH, R. *Rusko a Čečensko* [online]. Občanský institut, 1. 3. 2000. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.obcinst.cz/clanek.asp?id=624>.

¹¹⁶ Srov. ŘEHÁK, V. *Historie čečensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

Důvodem této nepostradatelnosti je oblast Kaspického moře, která je velmi bohatá na ložiska kvalitní ropy. Problém Čečenska je v tom, že leží na trase, kudy by měla vést trasa, pro Rusko ekonomicky nejvýhodnější, ropovodu z Kaspického moře. Tím, že by Čečensko získalo samostatnost by mohlo kontrolovat velkou část tohoto zařízení a to je pro kremelské politiky nepřijatelné.¹¹⁷

Výstižně pojmenoval situaci v Čečensku český novinář Jaromír Štětina, který tvrdí, že: „Čečenská válka je jen preludiem k velké kaspické či kavkazské válce. Není v zájmu Kremlu, aby válka v Čečensku skončila. Výpady čečenských partyzánů proti ruským posádkám a vojenským kolonám, teroristické akce proti kvizlinkovským čečenským vládním orgánům, to všechno Moskva potřebuje, aby ospravedlnila přítomnost svých vojsk na Kavkaze. Pár desítek mrtvých vojáků za měsíc je voda na mlýn ruské generality. Dobře se tak udržuje nenávisť ruského národa proti Kavkazanům. Je to tatáž nenávisť, která vynesla do prezidentského křesla Putina. Putin byl v přímých volbách zvolen naprostou většinou hlasů právě slibem pevného postoje vůči Čečensku. Používal k tomu chlapácký slovník, který, primitivních vrstvách ruské společnosti našel odezvu. Doslova řekl na adresu čečenských ozbrojenců: „Utopíme je v hajzlu““.¹¹⁸

---

¹¹⁷ Srov. JOCH, R. *Rusko a Čečensko* [online]. Občanský institut, 1. 3. 2000. [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.obcinst.cz/clanek.asp?id=624>.

¹¹⁸ VOLENCOVÁ, D., *Jaromír Štětina: život v epicentru*. Praha: Portál, 2003., str. 113-114.

Závěr

Čečensko je jednou z oblastí světa, kde nedávno proběhl válečný konflikt, který si vyžádal desetitisíce mrtvých a zraněných z řad civilního obyvatelstva, tedy z řad lidí, jež neměli zájem aktivně se zapojit do probíhajících bojů. Přesto byly a jsou jejich životy natrvalo ovlivněny touto smrtící zkušeností.

Samotná válka vyhnala z domovů (především z hlavního města Grozného) tisíce rodin, mnoho z těchto rodin ztratilo některého ze svých členů, mnoho z nich se ztratilo a nikdy se nenašlo, docházelo zde k znásilňování žen a dívek, mladí mužové byli násilím umísťováni do táborů, kde byli podrobováni mučení a násilí ze strany ruské armády, rabování a násilnosti byli na denním pořádku. Celý svět měl možnost zhlédnout v médiích otřesné záběry z vybombardovaného Grozného a udělat si vlastní obrázek toho, co se v této malé kavkazské zemi stalo. Vlna solidarity, která se poté zvedla byla obrovská a do Čečenska začaly směřovat konvoje humanitární pomoci. Také občané České republiky byli štědrí, sbírka uspořádaná ve prospěch Čečenska se setkala s velkým ohlasem a vybralo se několik miliónů korun. Samotné přerozdělování pomoci pak zajišťovaly humanitární organizace, které sehrály důležitou roli v pomoci místnímu obyvatelstvu. A to i poté, co mediální boom vyšuměl a z rusko – čečenského konfliktu se stala marginální zpravodajská záležitost.

Humanitární pomoc v Čečensku měla svá specifika. Tím nejdůležitějším bylo, že pomoc sice mohla být na území Čečenska poskytována, ale samotné humanitární organizace zde sídlit nemohly. Tedy většina pomáhajících organizací sídlila v sousedním Ingušsku a do Čečny vyrážela každý den hned poté, co byly otevřeny hranice. Ty byly zase v podvečer téhož dne uzavřeny a všichni cizí humanitární pracovníci museli území této republiky opustit. Situace to byla jistě komplikovaná a mnoho vypovídá o tom, jak k humanitární pomoci přistupovaly ruské úřady. O tomto jevu se více zmiňuje přílohová část této práce, kde jsou výpovědi českých humanitárních pracovníků, kteří v Čečensku působili.

Úkolem této práce bylo seznámit čtenáře se základními pojmy v oblasti humanitární pomoci v oblastech zasažených válečným konfliktem či přírodní katastrofou. První dvě části seznamují čtenáře obecně s tím, co to humanitární pomoc je, jak vypadá, jaké jsou její zásady, standardy, cíle a také etický kodex pomáhajících pracovníků. Třetí část se pak věnuje konkrétně českým humanitárním organizacím, které v Čečensku během konfliktu fungovaly a realizovaly svou pomoc. Jsou zde rozepsány jednotlivé aktivity a činnosti, na které se zaměřily. V poslední části je pak čtenáři nabídnut pohled do historie Čečenska, seznámení se

s dějinným vývojem rusko – čečenského konfliktu a také zamyšlení se nad současnou situací v zemi.

Válečný konflikt v Čečensku jen potvrzuje to, jak je včasná humanitární pomoc v oblastech konfliktu potřebná. Můžeme jen spekulovat, co by dělali lidé, kteří byli nuceni opustit své domovy před smrtícími nálety, kam by složili hlavu, kdyby neexistovaly uprchlické tábory a co by jedli, kdyby jim nebyla poskytována strava. Jak by bylo pečováno o jejich zdraví, kdyby jim nebyla poskytována lékařská pomoc. To vše a mnohem víc jim bylo nabídnuto humanitárními pracovníky ze všech koutů světa a je příjemné zjištění, že česká pomoc byla v tomto ohledu na špičkové úrovni. Ačkoli to nemění nic na tom, že utrpení Čečenců bylo obrovské, je důležité, že i přes všechny překážky jim byla nabídnuta pomoc, kterou iniciovali lidé vzdálení od jejich země tisíce kilometrů. Takle lidská solidarita je nutná a zdá se, že ji budeme potřebovat i v následujících letech.

Seznam použité literatury

ŠTĚTINA, J. et al. *Medicína katastrof a hromadných neštěstí*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-688-9.

GALLOVÁ, C., DE WAAL, T. *Čečensko: Vítězství a prohry*. Praha: Themis, 2000. ISBN 80-85821-79-6.

VOLENCOVÁ, D., *Jaromír Štětina: život v epicentru*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-794-9., str. 113-114.

PROJEKT SPHERE. *Humanitární charta a minimální standardy pro humanitární pomoc*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-865-1.

Perspektivy západní civilizace a pět let globálního terorismu. Sborník z konference. Dančák, B. (ed.), Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2006. ISBN 80-210-4003-3.

VAVROUŠKA, P. *Jedu pryč*. *Reflex*, 2003, roč. 14, č. 43, s. 20-22.

KAVAN, Š., ČECHOVÁ, B. *Výzkum vybraných aspektů připravenosti a průběh humanitární mise*. *Sociální práce*, 2003, č. 2, s. 136-139.

PROCHÁZKA, Z. *Humanitární pomoc v České republice*. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006. ISBN 80-86640-53-1., str. 21.

Příručka pro dobrovolníky (NPIT). Praha: Občanské sdružení ADRA, 2005.

PROCHÁZKOVÁ, P. *Válka oslů*. *Reflex*, 1999, roč. 10, č. 36, s. 6-8.

ŠAJTAR, J. *Nekonečná válka*. *Reflex*, 1999, roč. 10, č. 47, s. 12-13.

Internetové zdroje

PROJEKT „ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ ČESKÉ SPOLEČNOSTI O PROBLEMATICE MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE“. *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* [online]. poslední aktualizace 27. 12. 2005 [cit. 11. 5. 2007]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id=2>.

ČLOVĚK V TÍSNI – SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S. *Humanitární a rozvojová pomoc, Čechensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW: <http://clovekvtisni.cz/index2.php?parent=114&sid=114&id=275>.

WIKIPEDIE – OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIJE. *Nevládní nezisková organizace* [online].

Poslední aktualizace 19. 5. 2007 [cit. 20. 6. 2007]. Dostupné z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Nevl%C3%A1dn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace.

BERKAT. *Čechensko* [online]. [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW: <http://www.berkat.cz/sekce.php?id=2>.

ŘEHÁK, V. *Historie čechensko-ruských vztahů* [online]. Občanské sdružení Na východ od Aše, 2004, [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=300>.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Humanitární pomoc, pomoc do zahraničí, Čechensko a Ingušsko* [online]. Česká katolická charita, 8. 11. 2004. [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW:

<http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=340&nDepartmentID=205&nLanguageID=1>.

JOCH, R. Rusko a Čechensko [online]. Občanský institut, 1. 3. 2000. [cit. 11. 5. 2007].

Dostupné z WWW: <http://www.obcinst.cz/clanek.asp?id=624>.

Seznam příloh

- (Otázky na humanitární pracovníky, kteří působili v Čechách)

Příloha

Marek Vozka

Společnost Člověk v tísní, obecně prospěšná společnost při ČT

Věk, současné zaměstnání

- 33, hlavní produkční MFF Jeden svět (Člověk v tísní o. p. s.).

Kdy jste na Kavkaze působil?

- 6/2005-12/2005 jako vedoucí mise Člověka v tísní na Severním Kavkaze (Čečensko, Ingušsko), 2/2006-11/2006 jako regionální ředitel pro Jižní Kavkaz (Gruzie, Arménie).

Jaká atmosféra panovala v Čečensku v době Vaší přítomnosti?

- Vypjatá, stále probíhala protiteroristická operace, v průběhu pobytu byl zabit prezident Ičkerie Aslan Maschadov, těsně před příjezdem by spáchán úspěšný atentát na Kadirova staršího.

Jistě jste se při realizaci pomoci setkali s řadou problémů, které z nich byly nejpalčivější?

- Když pominu „běžné“ problémy v post konfliktní oblasti spojené s realizací projektu (dodávky materiálu, pracovní morálka apod.), tak největším problémem byla ruská strana (komunikace s FSB, vojenskou komandaturou, úředníky v Moskvě...).

Jaká byla spolupráce s ruskými úřady, vojáky?

- Velmi špatná, v některých případech se jednalo vyloženě o komplikování práce (domovní prohlídky, zabavování počítačů apod.), problémy s vízy a registrací na úřadech v Moskvě – bylo nám dáváno dost najevo, že nás v oblasti nechtějí.

Jak Vás vnímali ruští vojáci?

- Zde byl velký rozdíl ke kterým druhům vojsk patřili, pokud to by normální základáci (kteří sice oficiálně již v Čečně nejsou), tak ti byli celkem slušní – dalo by se říci, že byli ve stejném průšvihů jako místní, kontraktníci (žoldáci – vojáci, kteří se nechali naverbovat do Čečny za peníze) byli daleko tvrdší, nemluvě o vojácích MV RF – OMON, SPENAZ ... naštěstí jsem neměl s nimi moc co dočinění, osobně jsem měl vždy nejhorší zážitky s FSB – obecně se všichni příslušníci vojsk v Čečně nacházeli pod velkým stresem a řídili se heslem: „nejdříve střílej a pak se ptej“, zde by stálo se zmínit o vojenských složkách Čečenců klonících se k Moskvě – zaměstnanci MV Čečenské republiky – ty se mnohdy chovali daleko hůře než samotní Rusové, zvláště ochranka Ramzana Kadirova.

Jak Vás vnímali samotní Čečenci?

- Většinou velmi dobře, neboť z vlastní zkušenosti věděli, že se snažíme držet dané slovo a že pokud něco slíbíme, tak to splníme, což z jejich kulturně-historického hlediska bylo strašně důležité – vybudovaná důvěra se potom následně odrazila v úspěšnosti našich programů (například tím, že vám nerozkradli stavební materiál apod.) – myslím, že mohu říci, že jsme byli jedna z nejvíce respektovaných zahraničních organizací operujících na místě, zároveň jsme se snažili nedávat lidem jen materiální pomoc, ale jednat s nimi opět jako s lidskými bytostmi, což bylo pro mnohé daleko důležitější než jakákoliv materiální pomoc.

Měla a má humanitární pomoc na Kavkaze nějaká svá specifika?

- To těžko mohu posoudit – řídil jsem jednu humanitární misi a jednu rozvojovou misi, tak nemohu porovnat s jinými humanitárními krizemi.

Ocitl jste se někdy v ohrožení zdraví či života?

- To je velmi specifická otázka – pro někoho znamená přejít frekventovanou ulici dost velké nebezpečí života, pro jiného je střílející tank 50 metrů od něj celkem přijatelná situace, osobně nemám pocit, že bych se dostal do situací, které by ohrožovali můj život.

Byli jste nestrannými účastníky nebo jste pociťovali jisté sympatie k té či oné straně?

- Pokud chce člověk pracovat jako profesionální humanitární pracovník v post konfliktní oblasti, tak musí být nestranný, i když by se třeba rád vnitřně přiklonil k nějaké straně, mohu potvrdit, že jsem se snažil být co nejvíce nestranný a dělat taková rozhodnutí, která by se neklonila k žádnému z názoru bojujících stran, důkazem toho byly programy, které se staraly jak o Čečence, tak například ruské obyvatele Grozného, kteří válku přežili.

Překvapilo Vás něco?

- Čestnost, hrdost, odvaha, přímost a jiný přístup Čečenců k životu než jsme zvyklí z naší západní společnosti, nezájem o naši pomoc z ruské strany a vnitřní síla lidí, kteří přežili dvě války a stále měli chuť k životu.

Sylvie Vozková**Společnost Člověk v tísni, obecně prospěšná společnost při ČT****Věk, současné zaměstnání**

- 30, finanční koordinátor (Člověk v tísni o. p. s.)

Kdy jste na Kavkaze působila?

- 12/2003-12/2005 jako finanční manager Člověka v tísni pro severní Kavkaz (Čečensko, Ingušsko), 3/2006-11/2006 finanční manager pro jižní Kavkaz (Gruzie, Arménie)

Jaká atmosféra panovala v Čečensku v době Vaší přítomnosti?

- Celková atmosféra se vzhledem k tamním podmínkám mění ze dne na den v závislosti na momentálních operacích ze strany ruské armády, čečenské milice, povstalců či kriminálních živlů (povstalec nebo kriminální živel = vše obvykle označováno termínem „terorista“). Např. v době napadení Beslanu či při různých nátlakových akcích či útocích od kohokoliv (Rusové, Čečenci, Ingušové, oficiální i neoficiální struktur...) vůči komukoliv (civilní obyvatelstvo, pracovníci NGO, lidé na politické úrovni) v oblasti plné zbraní přirozeně vyvolává napjatou atmosféru, zhoršuje celkovou bezpečnostní situaci a má vliv více méně na chod celé společnosti.

Jistě jste se při realizaci pomoci setkala s řadou problémů, které z nich byly nejpalčivější?

- Samotnou realizaci, pominu-li běžné problémy, která tato práce v post-konfliktní oblasti běžně obnáší, komplikovala mizivá vstřícnost oficiálních struktur ruských i místních. Což je způsobeno přirozeným rozpadem celého systému po tak táhlém konfliktu, korupcí, ale i cíleně – celkově složitá situace a pozice všech NGO operujících toho času na severním Kavkaze. Těžko se pracuje, pokud Vám někdo vědomě hází klacky pod nohy.

Jaká byla spolupráce s ruskými úřady, vojáky?

- Co se týče úřadů, tak velmi komplikovaná a špatná. Nechtěl s námi spolupracovat.

Jak Vás vnímali ruští vojáci?

- Nepřišla jsem osobně do styku. Mohu pouze sdělit zprostředkovaně a to nechci.

Jak Vás vnímali samotní Čečenci?

- Civilní obyvatelé - velice pozitivně. Dobře jsme se tam zapsali, udělali kus práce a vybudovali si tam dobré jméno. Vážili si nás. Oficiální struktury – z koho nemají prospěch, s tím se nekamarádí nebo je jim jedno. V případě vyšších politických či mocenských záměrů, dokážou znepríjemnit život, ať děláte, co děláte.

Měla a má humanitární pomoc na Kavkaze nějaká svá specifika?

- Každá humanitární práce má svá specifika, která se odvíjí od dané země a typu postižení dané oblasti.

Ocitla jste se někdy v ohrožení zdraví či života?

- Těžko říci. Osobně si myslím, že ne.

Byli jste nestrannými účastníky nebo jste pociťovali jisté sympatie k té či oné straně?

- Naše povinnost je chovat se nestranně. Bez toho se tato práce nedá dělat. Mezi postiženými jsou obyvatelé jak jedné, tak druhé strany.

Překvapilo Vás něco?

- Jejich schopnost nadále žít normálně.

Pavel Hes

Charita Česká republika

Věk, současné zaměstnání

- 35 let, technik u společnosti SWIETELSKY stavební s.r.o.

Kdy jste na Kavkaze působil?

- 10/2001 – 4/2002

Jaká atmosféra panovala v Čečensku v době Vaší přítomnosti?

- Oficiálně byla ukončena II. válka a probíhala „jen“ protiteroristická operace. Výsledný efekt byl ale stejný. V tomto období byl ale poměrně klid pro humanitární práci, nedocházelo k únosům z čečenské strany, pouze standardně k byrokratickým problémům ze strany ruské.

Jistě jste se při realizaci pomoci setkali s řadou problémů, které z nich byli nejpalčivější?

- „Házení klacků pod nohy“ z ruské strany a touha obohatit se z humanitární pomoci na straně čečenské.

Jaká byla spolupráce s ruskými úřady, vojáky?

- Jakožto „špióni“ jsme byli pod dohledem FSB. Pro pohyb v Čečensku jsme potřebovali speciální povolení, která nám byla vydávána s velkou neochotou a někdy vůbec. Prostí vojáci si k humanitárním pracovníkům nedovolili nic špatného. Další problém byl s falešným vykazováním financí ruského státního rozpočtu prostřednictvím humanitární pomoci, tzn. ruské peníze „zmizeli“ a vykazány byly materiálem dodaným nebo pořízeným z humanitárních peněz.

Jak Vás vnímali ruští vojáci?

- Vojáci nevím, asi normálně jako „humanitárku“. Úplatky na ruských blockpostech za nás vyřizovali naši čečenští ochránci. FSB nás ovšem vnímala jako špióny a proto jsme byli stále podezřelí. Zajímavější byly střety s policií – ta se dožadovala „pokut“ za všech okolností a za cokoli (vymyšlené dopravní přestupky) a bylo jim jedno jestli jednájí s místním nebo cizincem.

Jak Vás vnímali samotní Čečenci?

- Jednak jako zdroj pomoci a přísunu peněz, jednak jako dobré zaměstnavatele a občas i jako „dojné krávy“. Jako cizince nás někdy dokázali utáhnout na vařenou nudli (hlavně kolegy bez znalosti ruštiny a poměrů).

Měla a má humanitární pomoc na Kavkaze nějaká svá specifika?

- Neznám specifika jiných oblastí, nemohu posoudit.

Ocitl jste se někdy v ohrožení zdraví či života?

- Před odjezdem jsem se musel psychicky vyrovnat s možnými riziky. Na místě jsem tedy už s nimi počítal a nepřekvapily mě. Nicméně jednou jsme projížděli pod palbou ruských vojáků a jednou jsme unikali autem ulicemi Grozného před pronásledovateli (spolupracovníky FSB).

Byli jste nestrannými účastníky nebo jste pocítovali jisté sympatie k té či oné straně?

- Sympatie jsem měl spíše k postižené straně – Čečencům, ale nikoli bezvýhradně. Také nám dokázali „čurat na nohy“.

Překvapilo Vás něco?

- Ano, překvapil mě první pohled na rozbombardovaný Groznyj a následně na utečenecké stanové tábory v Ingušsku. V Grozném se mi úžasem rozklepala kolena. Ten pocit jsem nikdy nedokázal popsat. Dalším překvapením bylo zjištění, že celý konflikt je z ruské strany uměle prodlužován a rozdmýcháván, protože tato „černá díra“ je pro většinu zúčastněných složek

výhodná. Prostí Čečenci si přejí mír i pod ruskou nadvládou, ale bojovníci obchodují s ruskou armádou (nakupují od nich zbraně, po úplatcích projíždějí celé kolony vojenskými blockposty), i když by ruská strana k ukončení bojů měla prostředky.

Tomáš Starczewski **Charita Česká republika**

Věk, současné zaměstnání

- 33, vedoucí prodeje

Kdy jste na Kavkaze působil?

- 2001 – 2003 (dvakrát 6 + 3 měsíce)

Jaká atmosféra panovala v Čečensku v době Vaší přítomnosti?

- Situace nepřehledná, časté boje hlavně při „začistkách“, nucená likvidace uprchlických táborů v Ingušsku – donucení lidí k návratu do Čečenska, atmosféra nejistoty lidí bez vidiny konce války – apatie.

Jistě jste se při realizaci pomoci setkali s řadou problémů, které z nich byli nejpalcivější?

- Nejhorší byla neochota, lépe řečeno „házení klacků pod nohy“ od místních úřadů, podezírání humanitárních pracovníků ze špionáže.

Jaká byla spolupráce s ruskými úřady, vojáky?

- Neochota, problémy, podezírání, někdy nutno upláct (při průjezdu na blockpostech, zaregistrování cizinců apod.)

Jak Vás vnímali ruští vojáci?

- Velmi neochotně, bránili průjezdu po území. Setkávali jsme se hlavně při cestách do Čečenska. Většinou nás považovali za zahraniční agenty. To byl hlavní důvod potíží.

Jak Vás vnímali samotní Čečenci?

- Převažovala vděčnost a vřelé přijetí. Mnozí byli rádi i za to, když si s nimi v jejich těžké situaci člověk „jen“ povídal a vyslechl jejich příběh.

Měla a má humanitární pomoc na Kavkaze nějaká svá specifika?

- Specifikem by mohlo být právě ztěžování humanitárních aktivit samotnými úřady, beznadějí mnohých – dlouhý konflikt bez vidiny konce.

Ocitl/a jste se někdy v ohrožení zdraví či života?

- Střílelo se několik metrů od nás, v blízkosti došlo k výbuchu.

Byli jste nestrannými účastníky nebo jste pocítovali jisté sympatie k té či oné straně?

- Člověk není nikdy nestranný. Sympatizoval jsem především s těmi, kteří o žádný konflikt nestáli a to bez rozdílu národnosti a vyznání. Také jsem tam rozhodně nejel pomáhat ruské armádě, ale lidem postiženým konfliktem. Proto sympatie určitě byly nejvíce na straně Čečenců a Ingušů.

Překvapilo Vás něco?

- Překvapil mě odmítavý přístup místních úřadů.

Mile mě překvapila nezlomnost některých lidí postižených konfliktem a krása Kavkazu.

Abstrakt

KOLÁŘ, J. *České humanitární organizace v Čečensku*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce: Štěpán Kavan.

Klíčové pojmy: humanitární pomoc, humanitární organizace, standardy pro poskytování humanitární pomoci, Čečensko.

Práce je rozdělena do čtyř částí. První z nich vysvětluje základní pojmy a seznamuje čtenáře s tím co znamená humanitární pomoc a jaká jsou její specifika. Ve druhé části jsou detailně popsány standardy pro poskytování humanitární pomoci v oblastech zasažených válečným konfliktem či přírodní katastrofou. Třetí část je zaměřena na české humanitární organizace, které se angažovaly v humanitární pomoci v Čečensku. Čtenář se dozví, které organizace zde pomáhaly a jakou formu jejich pomoc měla. Poslední část je věnovaná Čečensku, jeho historii a pozadí konfliktu s Ruskem.

Velmi zajímavá je také přílohová část, kde jsou zaznamenány výpovědi čtyř bývalých pracovníků humanitárních organizací, kteří se zúčastnili pomoci v Čečensku.

Abstract

KOLÁŘ, J. *Czech humanitarian organizations in Chechnya*. České Budějovice, 2007.

Bachelors work. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Tutor of work: Mgr. Štěpán Kavan.

Key words: humanitarian aid, humanitarian organizations, standards for provision of humanitarian aid, Chechnya.

This bachelor work is divided into four parts. The first of them explains basic conceptions and acquaints the reader with the definitions of humanitarian aid and its specifics. In the second part, there are defined standards of provision of humanitarian aid in areas afflicted with war or natural disaster. The third part is intended on Czech humanitarian organizations, which committed themselves in humanitarian aid in Chechnya. The reader can find out which organizations helped there and what sort of aid it was. The last part is focused on Chechnya, its history and goes back to its conflict with Russia.

Also the part of enclosures can be interesting. The statements of four ex-employees of humanitarian organizations, who took a share in aid in Chechnya, are written down there..

